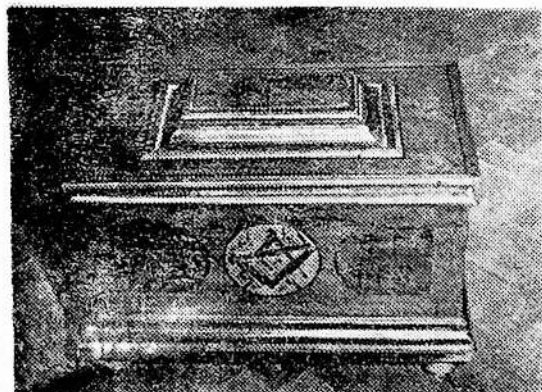

MUZEUL JUDEȚEAN ARAD

Kovách Géza

RĂSPÎNDIREA MEȘTEȘUGURILOR
ÎN COMUNELE COMITATULUI ARAD
ÎN SECOLELE XVII-XIX

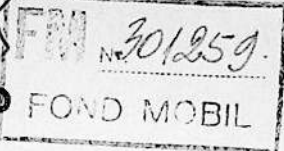
ARAD 1974

93(498)

K78

f

15.989

MUZEUL JUDEȚEAN ARAD

FOND MOBIL

Kovách Géza

RĂSPÎNDIREA MEȘTEȘUGURILOR
ÎN COMUNELE COMITATULUI ARAD
ÎN SECOLELE XVII-XIX

ARAD 1974

Breslele medievale constituie o ramură importantă a istoriei economiei nu numai în perioada de înflorire a feudalismului, dar și în ultimele decenii ale evului mediu, până la 1848. Din păcate, această ultimă perioadă a dezvoltării meșteșugurilor din Transilvania n-a fost studiată decît în mod sporadic. Sinteza valoroasă a lui Ștefan Pascu analizează meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea¹. Referitor la perioada secolelor al XVIII-XIX-lea a istoriei meșteșugurilor din Transilvania au apărut în ultimii ani unele studii și comunicări, acestea însă mulțumindu-se doar cu prezentarea unor aspecte locale². Din această cauză dezvoltarea vieții meșteșugărești din secolele al XVIII-XIX-lea din Transilvania este cunoscută doar în liniile ei mari. În deosebi n-a fost analizată situația meșteșugarilor din mediul rural, deși meșteșugurile în această perioadă primesc deja o importanță tot mai mare și la sate. Acest lucru se evidențiază în special în Banat și Crișana, mai ales în Cimpia Aradului, unde în acest timp se formează o serie de comune mari cu gospodării țărănești înstărite.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în ciuda dominației habsburgice, piața internă se lărgeste, ceea ce aduce cu sine dezvoltarea meșteșugurilor, apariția manufacturilor. Deși sistemul de breaslă încă există, el prezintă tot mai mult semnele descompunerii.

Procesul de descompunere a sistemului de breaslă în Transilvania prezintă multe varietăți. Din această cauză cercetările locale aduc contribuții prețioase pentru întregirea tabloului economic, ce ni-l prezintă situația Transilvaniei la începutul secolului al XIX-lea. În general, cunoaștem puține date despre dezvoltarea meșteșugurilor în partea apuseană a țării, care cu un secol mai înainte suferea încă consecințele dăunătoare ale ocupației otomane.

Cimpia Aradului, inclusiv orașul Arad, ajunge sub ocupație turcească după 1551. În urma luptelor îndelungate, după 1659 este ocupată de turci valea Crișului Alb (Zărandul) cu cetatea Ineuului, rămânând sub dominația lor pînă la pacea de la Carloviț.

Poziția de margine a cetăților Lipova și Ineu, garnizoanele numeroase, au favorizat piața meșteșugărească, din care motiv, în aceste centre încă în secolul al XVII-lea se stabilesc mulți meșteșugari. Datele sporadice cu privire la meșteșugarii din Lipova nu o dovedesc și existența breslelor. Ineu, în schimb, în timpul domniei lui Gheorghe Rákóczy I, devine un centru meșteșugăresc. Astfel la 12 februarie 1625 aurarii, bărbierii, cizmarii, cojocarii și croitorii obțin statut de breaslă de la căpitanul cetății, statut care în 1638 este întărit și de principele Rákóczy. La 8 mai 1649 Gheorghe Rákóczy al II-lea, la cererea comitatului Zărand, întărește din nou statutul breslei din Ineu. După 1638 la Ineu deja funcționează două bresle aparte: breasla cizmarilor și breasla croitorilor⁴.

După izgonirea turcilor, Ineu trece în posesia austrieclor, nemai fiind însă cetate de margine, localitatea își pierde atît importanța sa militară, cît și importanța sa economică; drept urmare breslele din Ineu se dizolvă.

În secolul al XVIII-lea problema breslelor capătă un nou aspect. Comitatele Arad, Timiș și Torontal, fiind încorporate în Imperiul habsburgic se transformă în mari domenii camerale, astfel dezvoltarea meșteșugarilor este în funcție, în parte de nevoile centrelor gospodăriilor alodiale camerale și în parte de dezvoltarea pieței interne a populației rurale. Drept urmare, formarea breslelor întîmpină o serie de greutăți economice și juridice. Nu e de mirare deci, că în comitatele Timiș și Torontal, în tot cursul secolului al XVIII-lea nu găsesc nici o breaslă, cu excepția orașului Timișoara.⁵

În comitatul Arad situația era aproape identică, deoarece și aici pînă la 1780, doar la Arad apar bresle statutare și acestea sub jurisdicția domeniului cameral.

Dezvoltarea pieței interne, a marilor comune de pe șes, a gospodăririi alodiale, a necesitat totuși o circulație de marfă meșteșugărească mai intensă. Toate aceste împrejurări au

favorizat apariția și dezvoltarea meșteșugurilor în comunele mai mari, unde meșteșugurile separându-se de agricultură, devin preocupări de sine stătătoare.

Posibilitățile dezvoltării meșteșugurilor rurale însă depindeau atât de materiile prime, brute, ce le stăteau la dispoziția meșteșugarilor, cât și de limitele pieței de desfacere a produselor. Astfel, meșteșugurile cele mai înfloritoare erau cele legate de piele, lână, seu, blană, răspinzându-se meșteșugurile de cizmari, cojocari, șubari, etc. Aceste mărfuri în curând vor fi căutate nu numai pe piețele locale, ci ajung prin târgurile de țară și în regiunile mai îndepărtate.

În dezvoltarea meșteșugurilor sătești un rol important îl au și centrele gospodăriilor alodiale: fie cele camerale, fie cele particulare (în special după războaiele napoleoniene). Marea proprietate funciară avea nevoie de fierari, dulgheri, dogari, morari, rotari, etc. Majoritatea acestor meșteșugari însă erau în dependență feudală de domnul de pământ, fiind obligați și ei la prestarea sarcinilor iobăgești. Din această cauză, satisfăcând nevoile domeniului, ei căutau să obțină privilegiu de breaslă care să le asigure ocrotire și funcționare liberă a meseriei, nu numai față de meșterii neîncadrați în breaslă, dar și față de restricțiile iobăgești.

Procesul de formare a breslelor sătești se maturizează abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea⁶.

Organizarea și funcționarea acestor bresle, înființate în perioada de destrămare a feudalismului diferă însă în multe privințe de organizarea și funcționarea bine cunoscută a breslelor medievale din Transilvania⁷. Cunoașterea unora dintre aceste bresle, înființate în așezări cu caracter rural, ne ajută să ne formăm un tablou clar despre această perioadă frământată, în care destrămarea relațiilor feudale se oglindesc și în statutele breslelor nou înființate.

Străduințele meșteșugarilor de la sate și târguri (oppidum) a găsit o oarecare ocrotire și la Curtea din Viena, care după 1730 își extinde controlul tot mai mult și asupra breslelor. În 1761 Maria Tereza a ordonat schimbarea tuturor privilegiilor de breaslă editate de organele bisericesti, orășenești sau nobiliare, cu privilegii cu texte uniforme, întărite de curtea imperială. Totodată însă ordinul imperial din 1761 a dispus ca orice corporație meșteșugărească de la sate poate să recurgă

la cererea pentru obținerea privilegiului doar cu aprobarea stăpînului lor feudal, ordin care a fost întărit și în anii 1805, respectiv 1813⁸.

Aceste noi împrejurări se oglindesc în mod plastic în statutele breslelor înființate în această perioadă în cîmpia Aradului, regiune bine dezvoltată, unde datorită progresului agriculturii bazată pe producția de marfă se formează o populație rurală numeroasă. Dezvoltarea rapidă a acestei regiuni reiese și din datele statistice. Astfel, pe baza unor date din 1835, populația nenobilă a comitatului Arad se ridică la 210.125 suflete, din care populația rurală din plasa Șiria era 50.031, a plășii Zărand 42.881 și a plășii Arad 61.069, majoritatea locuind pe șes⁹. Pe tot cuprinsul comitatului era un oraș liber regesc (începînd din 1834), 23 țîrguri (oppidum) și 156 sate. Dintre aceste țîrguri unele aveau o populație destul de numeroasă, ca de exemplu, Pecica Română, Pecica Maghiară, Ghioroc, Șiria, Pincota, Sintana, Zărand, Chișineu-Criș, etc. Populația din aceste țîrguri se ridică la cifre apreciabile. Astfel Pecica Română avea în această perioadă 5.062 locuitori, Pecica Maghiară 7.084, Ghioroc 1311, Radna 1213, Șiria 6014, Pincota 4.028, Sintana 4.882, Șimand peste 4.000 de oameni, etc. În afară de țîrgurile amintite existau o serie de comune fără drepturi de „oppidum”, dar cu o populație destul de numeroasă. Astfel la Curtici trăiau 3.381, la Socodor 3.371, la Semlac 3.749, la Covășint 3587, la Olari 1.905, la Sînmartin 1.946, la Macea 2.489, la Comlăuș 2.734, la Șiclău 2.245, la Grăniceri 2.768 locuitori¹⁰.

Această populație numeroasă avea nevoie deja de multe și variate produse meșteșugărești, pe de o parte legate de nevoile gospodăriilor (rotari, fierari, dulgheri, morari), pe de altă parte de nevoile personale (cojocari, cizmari, croitori, etc).

Cu ocazia conscripțiilor din 1746/1752 în comitatul Arad sînt deja înregistrați 304 diferiți meșteșugari, dintre care 172 în orașul Arad și 132 în diferite așezări rurale, din care 7 la Ineu, 18 la Sebiș, 6 la Buteni, 16 la Radna, 6 la Ghioroc, 38 Vărădia, 3 la Agriș, 3 la Adea, 3 la Zerind, 3 la Nădab, 3 la Pecica, 5 la Zărand, 2 la Șiria, 3 la Miniș, 3 la Roșia, 5 la Socodor, 3 la Bîrsa. Ceilalți meșteșugari se află în comunele Petriș, Giulița, Căpruța, Bîrzava, Conop, Chișineu Criș, Pădureni, Cintei, Șimand, Vărșand, Șiclău, Berechiu, Seleuș, Bontăști, Madrizești, Zeldiș, Dieci. Meșteșugurile cele mai răspîndite

sint: cojocari, cizmari, rotari, tăbăcari, croitori, morari. O categorie separată a meșteșugarilor satești o constituie numărul mare al morilor de apă și al celor uscate, care sint menționate în 78 comune¹¹.

Conscripțiile din 1765/66 nu ne arată o dezvoltare oarecare a meșteșugurilor doar la Sebiș, Ineu, Buteni, Pecica. Crește în schimb numărul morilor de toate categoriile¹².

Dezvoltarea meșteșugurilor satești, menite să asigure mărfuri de larg consum pentru țărănime, era condiționată și de eliberarea personală a unei părți din populația rurală de sub dependența feudală, sau cel puțin ușurarea acestei dependențe. Răspîndirea rentei în bani sau răscumpărarea servitutilor iobăgești în comun de către comunitățile țărănești au ușurat întrucîtva această străduință a meșteșugarilor. După conscripțiile urbariale ale Mariei Tereza din 1771/1772, în comitatul Arad nu mai găsim țărani legați de glie, iar o bună parte din tirgurile sau comunele mai mari își răscumpără obligațiile feudale de robotă, fenomen care înseamnă eliberarea forței personale de muncă a iobagilor de sub controlul stăpînilor feudali. Acest proces se lărgeste în partea de șes a comitatului Arad tocmai în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în multe comune, țărănimea începe lupta nu numai pentru răscumpărarea sarcinilor de robotă, dar și a drepturilor regaliene sau a altor sarcina iobăgești. La Șimand, de pildă, începînd cu anul 1780 o parte din obligațiile iobăgești se răscumpără în bani¹³. În anul următor comunele dinspre Chișineu Criș au încheiat cu erariul învoieli în vederea răscumpărării sarcinilor de robotă. Asemenea date avem din Grăniceri (Otlaca), Șiclău, Zerindul Mic, Adea, Nădab, Iermata Neagră¹⁴, Sintana a stabilit, în vederea răscumpărării obligațiilor de robotă, o învoială cu arendașul domeniului la începutul secolului al XIX-lea¹⁵. Asemenea învoieli s-au încheiat și în comunele mai mari din jurul Aradului. Contractul cel mai avantajos îl încheiase Pecica Română și Pecica Maghiară.¹⁶

Un alt fenomen, care a favorizat dezvoltarea meșteșugurilor satești, a fost stratificarea mai accentuată a țărănimii, ridicarea unui strat de iobagi înstăriți și creșterea permanentă a numărului jelerilor, adică a țăranilor lipsiți de sesii iobăgești. În această direcție datele cele mai concludente ni le

oferă tocmai acele comune, unde ulterior, în urma stabilirii unui număr însemnat de meșteșugari, se formează bresle.

În acest sens merită să studiem situația târgului Sintana, unde s-a format prima breaslă comunală din comitatul Arad. Cu ocazia conscripției din 1771/1772 la Sintana au fost găsite 108 sesii iobăgești, pe care gospodăreau 254 familii de iobagi pe o suprafață de 422 $\frac{3}{4}$ măsuri de Pojon intravilan, 3.166 iugăre arături și 1.411 cosituri (apr. 1.100 stînjeni pătrați) finețe¹⁷. Această situație pînă la începutul secolului al XIX-lea s-a schimbat în așa măsură, încît numărul sesiilor iobăgești s-a mărit la 214, iar numărul familiilor de iobagi la 366, avînd în total o suprafață de 611 măsuri de Pojon¹⁸ intravilan, 5.538 iugăre arături și 2.497 cosituri finețe. Aceste suprafețe s-au repartizat între familii de iobagi, după cum urmează:

calitatea loturilor	conscr. din 1772	conscr. din 1802
iobagi cu 1/8 sesie	37	—
iobagi cu 2/8 de sesie	67	105
iobagi cu 3/8 de sesie	40	—
iobagi cu 4/8 de sesie	38	128
iobagi cu 6/8 de sesie	58	42
iobagi cu o sesie întreagă	12	90
iobagi cu peste o sesie	2	1
total familii de iobagi	254	366 ¹⁹

Date asemănătoare găsim și în alte comune mai mari, ca la Comlăuș, Semeac, Olari, Socodor, Grăniceri, Sinmartin, etc.²⁰

Creșterea numărului iobagilor înstăriți, producători de marfă agricolă a contribuit la ridicarea puterii de cumpărare și de consum a satelor față de mărfurile meșteșugărești. Drept consecință crește rolul târgurilor și al iarmaroacelor periodice, în special la Arad, Pincota, Pecica și Chișineu Criș. Pe de altă parte, pauperizarea unei părți din populația rurală prin fărâmițarea loturilor sau prin creșterea numărului jelerilor

a împins această pătură a populației sătești la munci ocazionale salariate. Astfel, apare la sate un prisos important de forță de muncă, din care o parte însemnată rămâne disponibilă, chiar și după acoperirea necesarului de muncă salariată în agricultură. Unii dintre țărani se orientează spre practicarea unor meșteșuguri sătești, deoarece sistemul feudal existent și slaba dezvoltare a industriei manufacturiere nu au creat posibilități mai largi pentru plasarea forțelor de muncă, devenite de prisos în mediul rural. Breslele orășenești, cele din Arad de pildă, în această perioadă își închid porțile în fața iobăgimii.

Descrierile demografice din prima jumătate a secolului al XIX-lea, înregistrează în multe comune o serie de preocupări meșteșugărești care însă nu în toate cazurile se despart în mod definitiv de agricultură. Astfel, de pildă, la Mîndruloc și Cicir mulți țărani se ocupau cu împletitul coșurilor și coviltirilor. La Bîrzava, Căpruța, Pernești și în general pe toată valea Mureșului, cu cioplitul lemnului, la Slatina cu arderea potasei, de-a lungul râurilor cu morăritul de apă, la Olari cu cărămidăritul, prelucrarea stufului și a trestiei, la Iermata Neagră cu arderea cărbunelui, la Caransebeș, Adea, Mișca, Vinători, Berechiu, Apateu, Șepreuș cu rotăritul, dogăritul, în alte sate cu arderea varului, etc²¹.

Alături de aceste meșteșuguri periodice, în ultimile decenii ale secolului al XVIII-lea apar în comunele mai mari și meșteșuguri permanente, care înmulțindu-se, în primele decenii ale secolului al XIX-lea se întrunesc într-o serie de comune în bresle.

În secolul al XVIII-lea viața de breaslă în comitatul Arad se limita în exclusivitate asupra orașului Arad, care pînă la 1834 deși se afla sub jurisdicția erariului (oppidum cameralis), se dezvoltă într-un ritm rapid, în special după pacea dela Passarowitz (1718), cînd Aradul încetează de a mai fi regiune grănicerească.

Pentru cunoașterea tabloului general al vieții de breaslă din județul Arad trebuie să trecem în revistă și breslele din orașul Arad.

Prima breaslă din Arad a fost înființată de către croitori, în 1723. În 1731 se formează breasla pantofarilor germani și breasla dulgherilor. În 1748 Maria Tereza editează nu mai puțin de cinci privilegii de breaslă pentru meșteșugarii din

Arad. În acest an au luat ființă breslele tăbăcarilor, ciubotarilor, curelarilor, cojocarilor și a cizmarilor germani. În 1761 tâmplarii și lăcătușii, în 1765 croitorii și postăvarii (stragularii), în 1769 dogarii formează bresle. 1770 din nou sînt date șase privilegii de breaslă: pentru morari, cojocarii germani, frînghieri, țesători, cojocarii ortodeși și năsturari. În 1774 se înființează breasla bărbierilor²².

În urma intervențiilor repetate ale forurilor centrale, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, statutele breslelor din Arad sînt schimbate rînd pe rînd și reîntărite, totodată luînd ființă și unele noi bresle. Astfel pînă la 1848, referitor la orașul Arad, sînt înregistrate următoarele noi privilegii:

- 1815 ciubotarii (cothurnarius)
- 1816 strungari (torneator), confecționari de dușumea (compitator, Bodenmacher), sitari (cribrarius, rostás, szitás), pieptănari (pectenarius, fésüs).
- 1816 zidari (murarius), pietrari (lapicida)
- 1816 lăcătuși (faber serarius), rotari (rotarius)
- 1817 curelari (lorarius)
- 1817 olari (figulus)
- 1817 croitori fini (sartor hungaricus), vekonyszabo șubari (guasapearius, szürszabo).
- 1817 cojocari (pellio)
- 1817 năsturari (nodularius, gombkötő)
- 1817 țesători (textor, vasonszövo).
- 1817 croitori fini germani (sartor germanicus)
- 1817 pălărier (pileator, süveges)
- 1818 dogari doliarius, vieter, pintér, kádár)
- 1818 dulgheri (asciarius, faber lignarius)
- 1818 morari (molitor)
- 1818 pantofari germani (sutor germanicus)
- 1818 negustori (quaestor, mercator, kalmár, tőzsér)
- 1819 tăbăcari germani (cerdo germanicus)
- 1821 frînghieri (funnifex, kötélverő)
- 1821 croitori ortodeși (sartor graeco nonunitus)
- 1823 plăpumari (tegetrarius, culcitrarius)
- 1825 cîrnățari (penesticus)
- 1840 armurieri (sclopetarius, puskamives), confecționari de instrumente muzicale (instrumentorum confectionarius flavifusor), confecționari de mărgel și de paspol (aurichal-

carius, Gelbgiesser, boglárkészítő), cuțitari (cultrarius, késes), confectionari de pile (faber linearum incisor, ráspolymetsző), tinichigii (laminarius, Spengler, kolompar), turnători de țin (stannarius, ónöntő)

— 1844 geamgii (üveges)

— 1845 șelari (nyerges), turtelari (babsütő)

— 1845 măcelari (mészáros)

1845 hornari (spacicaminarius), făcînd parte din breasla hornarilor din Buda.²³

Pînă în 1873, deci pînă la desființarea definitivă a breslelor, în Arad au fost înființate în total 32 bresle.²⁴

Aradul însă se consideră ca așezare orășănească chiar și în secolul al XVIII-lea, cînd încă nu era oraș liber regesc (civitas liber regius). În consecință, viața breslelor de aici nu reprezintă particularitățile breslelor satești. Breslele arădene, în general, sînt corporații independente de orice jurisdicție feudală, își duc activitatea relativ independent, iar membrii breslelor sînt considerați ca cetățeni liberi ai orașului.

Cu totul altă este situația juridică a meșteșugarilor satești, lucru care rezultă și din analiza statutelor acestora.

Meșteșugarii de la sate, al căror număr crește în mod vertiginos la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea și în comitatul Arad, încearcă la fel să obțină statute de breaslă, tocmai pentru asigurarea activității lor libere și pentru scuturarea dependenței feudale. Obținerea statutului ar fi însemnat totodată și cîștigarea dreptului de liberă funcționare a meseriilor și participarea la țîrguri.

Este explicabil deci și din punct de vedere juridic, pentru ce se formează primele bresle comunale tocmai în acele localități unde contractul făcut cu erariul, sau cu alți stăpîni feudali, a asigurat răscumpărarea comună — totală sau parțială — a obligațiilor iobăgești. Astfel, comunele respective s-au putut autoadministra, au putut dispune asupra repartizării sarcinilor urbariale, trecîndu-se treptat la renta în bani. În condițiile rentei în muncă, în comunele unde s-a păstrat sistemul obligațiilor de robotă, sau au crescut chiar aceste obligații, nu s-a stabilit un număr mai considerabil de meșteșugari și nu s-au format bresle.

Prima breaslă — breasla cizmarilor — din comitat s-a format în 1774 la Sintana, țîrg relativ bogat, (oppidum cameralis) care își răscumpără obligațiile de robotă cu regularitate.²⁵

În 1817 statutul cizmarilor (cothurnarius) este reînviat, totodată în același an se editează și statutul breslei mixte, în care se încadrează următoarele meșteșuguri:

- croitori (sartor)
- pantofari (sutor)
- morari (molitor)
- țesători (textor)
- dulgheri (asciarius)
- lăcătuși (faber serarius)
- tâmplari (arcularius)
- postăvari (pannifex)
- frînghieri (restarius)
- olari (figulus)
- brutari (pistor)
- geamgii (vitriarius)
- curelari (lorarius)
- cojocari (pellio)
- tăbăcari (cerdo hungaricus et germanicus)
- fierari (faber ferarius)
- armurieri (sclopetarius)²⁶

În 1816, respectiv 1838, se formează breslele din Pecica. Cele două comune: Pecica Română și Pecica Maghiară întemeiază bresle comune, astfel în 1816 breasla fierarilor (faber ferarius) și rotarilor (rotariga), breasla țesătorilor (textor), a cizmarilor (cothurnarius), iar în 1818 breasla croitorilor (sartor hungaricus), șubarilor (gausapearius) și a cojocarilor (pellio).

În 1839 pentru Pecica Maghiară se editează un nou statut care cuprinde meșteșugurile:

- dogari (vietor)
- tâmplari (arcularius)
- lăcătuși (faber serarius)
- tăbăcari (cerdo)
- frînghieri (restarius)
- geamgii (vitriarius)
- dulgheri (asciarius)
- zidari (murarius)
- brutari (pistor)²⁷

Breasla mixtă din târgul Chișineu Criș (oppidum dominialis), care era centrul gospodăriei alodiale a arhiducelui Iosif de Habsburg, a fost întemeiată în 1819. În această breaslă

activau o serie de angajați, în special la marile construcții ale domeniului și anume:

- lăcătuși (faber serarius)
- tâmplari (arcularius)
- fierari (faber ferrarius)
- zugravi (colorator)
- dulgheri (faber lignarius, ascarius)
- geamgii (vitrarius)
- zidari (murarius)
- dogari (viector).

La acestea se adaugă și alți meșteșugari, cointeresați în deservirea populației rurale, ca:

- croitori (sartor hungaricus et germanicus)²⁸
- coșcari (pellio)
- pălărieri (pileator)
- turtelari (trotularius)
- compactori (compactor)
- tăbăcari albi (alutarius cerdo)²⁹
- fringhieri (funnifex)
- curelari (lorarius)
- olari (figulus)
- pieptănari (pextenarius)³⁰

În 1843 la toate acestea se mai adaugă breasla morarilor de la canalul Crișului Alb, construit de arhiducele Iosif.

Tot în 1819-1820 iau ființă breslele meșteșugarilor din orașelul Lipova (oppidum cameralis). Dintre aceste bresle cea mai cunoscută a fost breasla olarilor (figulus), marfa că- rora era mult căutată de țărani români din toate satele văii Mureșului.³¹ Statutul de breaslă a olarilor din Lipova, editat în 1820 de împăratul Francisc I în limba germană, a fost tradus și în limba română al cărui exemplar scris cu slove cirilice, se află la muzeul din Lipova. Acest statut conține o serie de elemente importante, privitoare la viața și funcționarea meșteșugarilor români olari din Lipova. O deosebită atenție merită limbajul și vocabularul tehnic al statutului. Până în prezent acesta este primul statut de breaslă în limba română, pe care îl cunoaștem pe teritoriul Transilvaniei. Protocoalele breslei în această perioadă la fel erau întocmite în limba română. Din aceste protocoale reiese, că la un moment dat breasla olarilor din Lipova număra 180 de membrii (meșteri, calfe și ucenici), cifră mare în acel timp în ramura

meșteșugărească respectivă². Lada de breaslă a olarilor din Lipova reprezintă o operă de artă.

În 1820 ia ființă breasla mixtă din Lipova a meșterilor:

- dogari (vietori, Binder)
- zidari (murarius)
- dulgheri (ascarius)
- tâmplari (arcularius)
- lăcătuși (faber serarius)
- geamgii (vitrarius)
- pietrari (lapicida)
- strungari (torneator)
- tăbăcari (cerdo germanicus et hungaricus, Torgerber et Lederer)

- măcelari (lanio)
- pantofari (sutor, Schuster)
- cizmari (cothurnarius)
- pălărieri (pileator)
- curelari (lorarius)
- pieptănari (pectenarius)
- frînghieri (funnifex)
- sitari (cribrarius)
- arămari (ahenarius)
- fierari (faber ferrarius)
- turtelari (ceroplasta)
- rotari (rotarius)
- tinichigii (laminarius)
- brutari (pistor)
- morari (molitor)
- hornari (spacicaminarius)
- croitori (sartor)
- năsturari (nodularius)
- țesători (textor)
- cojocari (pellio)
- săpunari (smigmator)
- armurieri (sclopetarius)
- argintari și aurari (auri et argenti faber)

În 1820 se reînnoiește statutul breslei cizmarilor, cojocarilor, croitorilor, dogarilor și tâmplarilor, iar în 1845 statutul breslei mixte amintite, în care de astădată sînt înșirate următoarele meșteșuguri: dogari, zidari, dulgheri, tâmplari, lăcă-

tuși, geamgii, pietrari, strungari, ceasornicari (horopaeus), tăbăcari, măcelari, pantofari, cizmari, pălărieri, șelari, curelari, pieptănari, frînghieri (restarius), sitari, arămari, turtelari, tinichigii, croitori, țesători, năsturari, jocari, săpunari, armurieri, argintari și aurari³³.

Ca și Chișineu Criș, târgul Pincota, vestit și pentru iarmaroacele sale de mari proporții, era un centru alodial. Prima dată s-a format aici un centru alodial în timpul gospodăririi erariale. În 1820-1822 însă Pincota împreună cu comunele Cherechiu, Seleuș, Măderat, Misca, Agriș, Cigărel, Almaș și Arăneag au fost cumpărate de cavalerul Dietrich, care în urma organizării alodiului central la Pincota a efectuat mari construcții și hotărniciri.³⁴ Drept urmare și la Pincota s-au stabilit mulți meșteșugari. Intrucît prin transformarea Pincotei într-un mare centru domenial și prin sistematizarea hotarului comunitatea țărănească a fost mult îngădită în folosirea pășunilor, iar arăturile lor la fel au fost ciuntite, comuna începe lupta îndelungată pentru autonomie internă a conducerii sale proprii³⁵. Procesul de urbanizare a târgului deci este susținut și de antistia comunală, care caută să concentreze pe meșterii de aici în bresle.

Meșterii din Pincota obțin statutul lor de breaslă în 1821, de la împăratul Francisc I. care îngloba următoarele meserii: cizmari, pantofari, tăbăcari maghiari și germani, fierari, lăcătuși, dulgheri, dogari, pălărieri, frînghieri, timplari, croitori maghiari și germani, jocari, geamgii, curelari și postăvari³⁶. În special și-au găsit o faimă jocarii, ale căror șube și pieptare erau mult căutate de țăranii români din Podgoria și Valea Crișului Alb. După toate probabilitățile, breasla mixtă din Pincota, includea și meșteri din Șiria, comună apropiată, unde feudalul Bohuș la fel efectua mari acțiuni de reorganizări, legate și de mari construcții³⁷.

Târgul Ghioroc se situa la răscrucea drumurilor ce duceau de la poalele Podgoriei spre Pincota, Radna și Arad. În apropiere imediată se situa centrul alodial de viticultură el erariului din Miniș, care avea nevoie la fel de mulți meșteșugari. Totodată târgul Ghioroc (oppidum) era foarte mult jelerizat, mulți dintre locuitori trăiau din arendarea viilor camerale, munci ocazionale sau din meșteșuguri casnice. Breasla meșteșugarilor din Ghioroc ia ființă tot în 1819. În breaslă intrau: dulgheri, brutari, jocari, croitori, maghiari

și germani, pantofari germani, pălărieri, tâmplari, lăcătuși, zidari, cizmari, fierari, rotari, tăbăcari de carmazină și de cordovan, geamgii, pieptănari și strungari de lemn⁸. După unele date din breasla din Ghioroc făceau parte și meșterii germani din Păuliș.

În același an se editează statut de breaslă și pentru meșterii din Aradul Nou. În statut sînt înșirate următoarele meserii: zidari, dulgheri, tâmplari, lăcătuși, geamgii, frînghieri, tinichigii, olari, armurieri, șelari, pieptăneri, frizeri (barbiton-sor)⁹. În 1821 mai intră în breaslă și pălărierii¹⁰.

După datele lui Márki în 1823 se formează bresle la Giarmata și Murășel¹¹. Realitatea însă este că Márki confundă Giarmata arădeană cu Giarmata din comitatul Timiș, unde și alte date confirmă existența breslei. La Mureșel în schimb morarii se concentrau în breaslă. După alte știri breasla morarilor de la Mureșel includea și morarii din Aradul Nou, Zădăreni și Sînicolaul Mic¹². Morarii din Zădăreni în 1845 cer separat de la comitat să aibă breaslă, dar cererea lor a fost respinsă¹³.

Pe lângă cele înșirate, mai dispunem de date despre cîteva bresle care înglobează meșteri din mai multe comune vecine. Astfel, meșterii fierari din Frumușeni, Sînicolaul Mic, Fîntînele aveau breaslă comună¹⁴.

Dogarii, rotarii, fierarii, săpunarii, pantofarii, croitorii, brutarii, opincarii (peronum confector) din Aradul Nou, Sînpetru German, Zădăreni și Frumușeni aveau la fel breaslă comună. Totodată însă cunoaștem încercări independente din partea fierarilor din Sînpetru German și a meșterilor din Zădăreni de a obține statut separat¹⁵.

Nereușită a rămas și străduința meșterilor din Sebiș, din 1834, de a înființa breaslă¹⁶. După datele lui Szádeczky însă, țesătorii din Sebiș, obțin în 1815 privilegiul¹⁷. Nădlacul, o localitate bine dezvoltată, centru de domeniu,¹⁸ a găzduit de asemenea mulți meșteșugari, dintre care croitorii, jococarii, șubarii, tâmplarii, lăcătușii în 1815 formează breaslă. În același an au obținut statut separat țesătorii, cizmarii și pantofarii. Avem date și despre formația de breaslă a țesătorilor din Șeitin¹⁹.

Ultima breaslă comunală mixtă s-a format în 1837 la Vingă. Meșterii tăbăcari, pantofari, opincari, înaintează încă în 1834 cerere în acest sens. Statutul, editat doar în 1837,

inglobează 47 meserii, tabloul cărora ne dă un aspect general despre varietatea meșteșugurilor din această perioadă:

- tâmplari (arcularius)
- țiglari (tegularius)
- dulgheri (faber lignarius)
- tinichigii (laminarius)
- dogari (vietor)
- frizeri (barbitonsor)
- năsturari (nodularius germanicus)
- pantofari (calcenarius)
- strungari (torneator)
- olari (figulus)
- zugravi (tinctor)
- năsturari de haină ungurească (nodularius hungaricus)
- tăbăcari germani (alutarius)
- tăbăcari de carmazină (cerdo)
- tăbăcari de cordovan (pellio)
- tăbăcari de meșin (coriorius)
- hornari (spacicaminarius)
- fierari de căruță (carpentarius)
- cuțitari (cultrarius)
- compactori (compactor)
- fierari (faber ferrarius)
- frînghieri (restarius)
- zidari (murarius)
- pălărieri (murarius)
- lăcătuși (faber serarius)
- croitori (sartor)
- cojocari (pellio hungaricus)
- turtelari (ceroplasta)
- morari (molitor)
- confecționari de păpuși (sartor et sutor germanicus)
- șelari (epiphiarius)
- ceasornicari (horopaeus)
- brutari (pistor)
- păturari (centonifex)
- armurieri (sclopetarius)
- sitari (scribrarius)
- arămari (ahenarius)
- săpunari (smigmator)
- fierari de pînteni (faber calvarius, szegkovács)

și germani, pantofari germani, pălărieri, tâmplari, lăcătuși, zidari, cizmari, fierari, rotari, tăbăcari de carmazină și de cordovan, geamgii, pieptănari și strungari de lemn³⁸. După unele date din breasla din Ghioroc făceau parte și meșterii germani din Păuliș.

În același an se editează statut de breaslă și pentru meșterii din Aradul Nou. În statut sînt înșirate următoarele meserii: zidari, dulgheri, tâmplari, lăcătuși, geamgii, frînghieri, tinichigii, olari, armurieri, șelari, pieptăneri, frizeri (barbiton-sor)³⁹. În 1821 mai intră în breaslă și pălărierii⁴⁰.

După datele lui Márki în 1823 se formează bresle la Giarmata și Murășel⁴¹. Realitatea însă este că Márki confundă Giarmata arădeană cu Giarmata din comitatul Timiș, unde și alte date confirmă existența breslei. La Mureșel în schimb morarii se concentrau în breaslă. După alte știri breasla morarilor de la Mureșel includea și morarii din Aradul Nou, Zădăreni și Sinicolaul Mic⁴². Morarii din Zădăreni în 1845 cer separat de la comitat să aibă breaslă, dar cererea lor a fost respinsă⁴³.

Pe lângă cele înșirate, mai dispunem de date despre cîteva bresle care înglobează meșteri din mai multe comune vecine. Astfel, meșterii fierari din Frumușeni, Sinicolaul Mic, Fîntînele aveau breaslă comună⁴⁴.

Dogarii, rotarii, fierarii, săpunarii, pantofarii, croitorii, brutarii, opincarii (peronum confector) din Aradul Nou, Sinpetru German, Zădăreni și Frumușeni aveau la fel breaslă comună. Totodată însă cunoaștem încercări independente din partea fierarilor din Sinpetru German și a meșterilor din Zădăreni de a obține statut separat⁴⁵.

Nereușită a rămas și străduința meșterilor din Sebiș, din 1834, de a înființa breaslă⁴⁶. După datele lui Szádeczky însă, țesătorii din Șebiș, obțin în 1815 privilegiul⁴⁷.

Nădlacul, o localitate bine dezvoltată, centru de domeniu,⁴⁸ a găzduit de asemenea mulți meșteșugari, dintre care croitorii, cojocarii, șubarii, tâmplarii, lăcătușii în 1815 formează breaslă. În același an au obținut statut separat țesătorii, cizmarii și pantofarii. Avem date și despre formația de breaslă a țesătorilor din Șeitin⁴⁹.

Ultima breaslă comunală mixtă s-a format în 1837 la Vingă. Meșterii tăbăcari, pantofari, opincari, înaintează încă în 1834 cerere în acest sens. Statutul, editat doar în 1837,

inglobează 47 meserii, tabloul cărora ne dă un aspect general despre varietatea meșteșugurilor din această perioadă:

- tîmplari (arcularius)
- țiglari (tegularius)
- dulgheri (faber lignarius)
- tinichigii (laminarius)
- dogari (vietor)
- frizeri (barbitonsor)
- năsturari (nodularius germanicus)
- pantofari (calcenarius)
- strungari (torneator)
- olari (figulus)
- zugravi (tinctor)
- năsturari de haină ungurească (nodularius hungaricus)
- tăbăcari germani (alutarius)
- tăbăcari de carmazină (cerdo)
- tăbăcari de cordovan (pellio)
- tăbăcari de meșin (coriorius)
- hornari (spacicaminarius)
- fierari de căruță (carpentarius)
- cuțitari (cultrarius)
- compactori (compactor)
- fierari (faber ferrarius)
- frînghieri (restarius)
- zidari (murarius)
- pălărieri (murarius)
- lăcătuși (faber serarius)
- croitori (sartor)
- cojocari (pellio hungaricus)
- turtelari (ceroplasta)
- morari (molitor)
- confecționari de păpuși (sartor et sutor germanicus)
- șelari (epiphiarius)
- ceasornicari (horopaeus)
- brutari (pistor)
- păturari (centonifex)
- armurieri (sclopetarius)
- sitari (scribrarius)
- arămari (ahenarius)
- săpunari (smigmator)
- fierari de pinteni (faber calvarius, szegkovács)

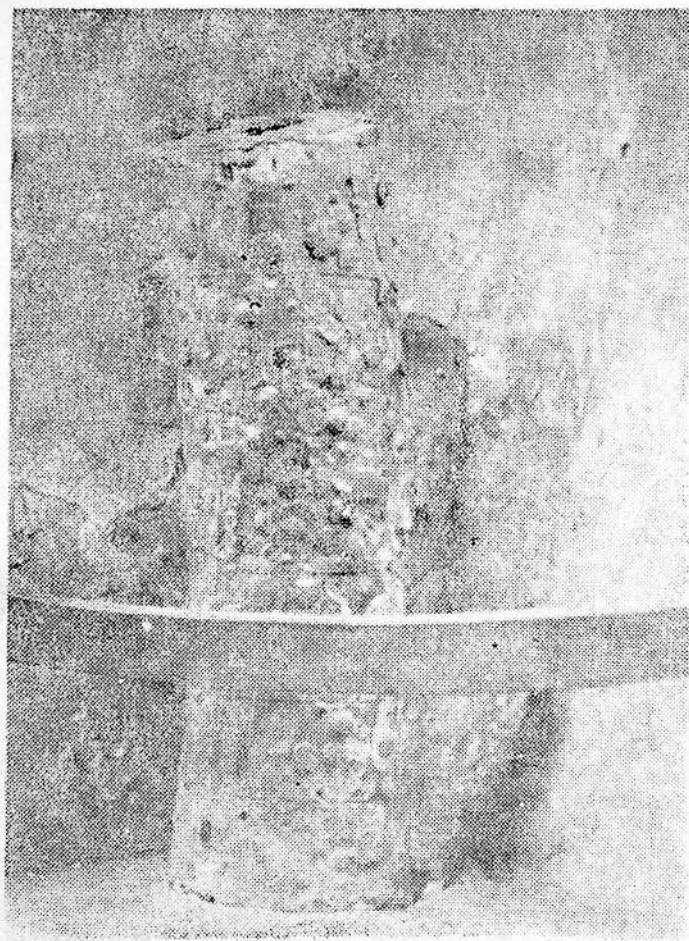

Fig. 1. Butucul de la Casa cu Lacăt din Arad folosit de calfele de fierari în pribegie.

- curelari (lorarius)
- şubari (gausapearius)
- ţesători (textor)
- ciubotari (cothurnarius)
- geamgii (vitrarius) ⁵⁰

Studiind componenţa breslelor înşirate putem trage concluzii interesante atât cu privire la forma breslelor, cât şi la gama largă a meseriilor şi în general la tehnica unor meserii. Astfel, observăm, că în unele locuri, meşterii dintr-o singură meserie îşi formează bresle separate, ca de exemplu cizmarii din Pecica şi Pincota, morarii din Murăşel. După toate probabilităţile această stare de lucruri depindea de numărul meşterilor. În alte locuri, însă, unde numărul meşterilor pe ramuri meşteşugăreşti era redus, se formau bresle mixte. Astfel, în statutul de breaslă din Sintana sînt înşirate 13 meşteşuguri, la Ghioroc 16, la Chişineu Criş 21, la Lipova 36 (trigintasex opifex) la Vinga 47 meşteşuguri, etc.

Se observă cooperarea unor meşteri din comunele apropiate: Pincota — Şiria, Ghioroc — Cuvin — Păuliş, Zădăreni — Fintinele — Aradul Nou, etc.

Este caracteristică, de altfel, concentrarea unor meserii înrudite legate de nevoile domeniilor feudale: în parte de nevoile alodiului: rotari, fierari, curelari, dogari, fringhierii, etc., în parte legate de diferite construcţii: zidari, dulgheri, geamgii, tinichigii, tâmplari, lăcătuşi, etc.

Se observă şi apariţia unor noi meşteşuguri: ceasornicari, cofetari, bărbieri, etc. sau ramificarea unor meşteşuguri în subspecii, ca de pildă, la Vinga tăbăcăria după felul pielei: carmazină, cordovan, meşin, etc.

Unele meşteşuguri devin specialităţi locale, ca de pildă arămăria, fierari de pintoane, năsturari din Vinga, brutarii din Pecica, morarii din Murăşel sau dogarii şi cojocarii din Pincota, care lucrează pentru toate comunele din Podgorie, etc.

Nu prea avem date despre numărul meşterilor. Este evident, că unele meşteşuguri numărau mulţi meşteri (olarii din Lipova, cizmarii din Sintana, cojocarii din Pincota), iar altele abia câte un meşter (cuţitar, armurier, arămar, sitar, săpunar, etc).

După datele ce ne stau la dispoziție, meșteșugurile cele mai numeroase erau cele legate de piele, în special cizmăria și tăbăcăria.

Toate acestea confirmă caracterul preponderent agrar al comitatului, în consecință dezvoltându-se meseriile ale căror materii prime erau asigurate de agricultură și creșterea animalelor.

O parte a meșteșugarilor nu era complet ruptă de agricultură. Sint date — în special din conscripțiile urbariale — care confirmă faptul că și meșterii dispuneau de vii (Ghioroc, Pincota), sau de grădini, arături, ceea ce ne arată că procesul de urbanizare a acestor târguri nu se afla încă în stadiul înaintat.

Formarea breslelor a dat posibilități meșterilor să lupte acum și împotriva meșterilor neîntrați în breaslă, considerați practicanți nelegitimi (kontár). Totuși această luptă a rămas meștenilor nebreslași este în permanentă creștere. Chiar și unele domenii angajează cu ușurință asemenea meșteri, deoarece lucrau mai ieftin și uneori chiar și mai bine.

Pe de altă parte se formează unele meșteșuguri țărănești sezoniere ca: arderea varului, coacerea piinii la Pecica, olăria din jurul Hălmaagiului (Tîrnăvița), ciubărarii din munți, arderea cărbunelui, țesutul țărănesc, etc.⁵¹

Studierea mai amplă a acestor meșteșuguri sătești, atît a celor din bresle, cît și a celor din afara breslelor ne ajută mult la zugrăvirea tabloului economic al comitatului în această perioadă.

Dintre toate breslele târgurilor din județul Arad, breslele cele mai bine organizate se aflau la Sintana și Pecica.

Cunoașterea structurii și funcționării breslelor sătești este posibilă tocmai prin studierea uneia dintre aceste două târguri. În cele ce urmează vom analiza viața și trăsăturile caracteristice ale breslelor din Pecica, cea mai mare așezare rurală din Cîmpia Aradului.

Localitatea este atestată deja în secolul al XV-lea⁵². În timpul dominației otomane se distrugea parțial, iar după pacea de la Carloviț, devine un centru grăniceresc. După desființarea garnizoanelor grănicerești de către Maria Tereza, majoritatea grănicerilor din Pecica emigrează în Rusia⁵³. După

aceasta sînt aduși în comună noi coloniști. Avînd o așezare prielnică, pămînt fertil și un hotar întins, localitatea Pecica ia o dezvoltare rapidă. În 1752 trăiesc în Pecica Română 152 familii de iobagi și 16 familii de jeleri⁵⁴. Alături de iobagi apar la Pecica Română și trei meșteșugari (cojocari), iar la Pecica Maghiară 32 diferiți meșteșugari (opifices)⁵⁵.

În urma colonizărilor se formează aici două comune: Pecica Română și Pecica Maghiară, care făcînd parte din uriașul domeniu erarial, iau o dezvoltare rapidă, înlesnită prin faptul că erariul nu ridică piedici în calea desțelenirilor. Astfel, cu ocazia conscripțiilor din 1771/1772 la Pecica Maghiară au fost găsite 213 $\frac{3}{4}$ sesii iobăgești cu o suprafață de 315 $\frac{2}{4}$ măsuri de Pojon intravilan, 5532 iugăre de arături și 2550 cosituri de finețe, care se împarte între 224 familii. Conscripțiile de la începutul secolului al XIX-lea arată o dezvoltare și mai rapidă. Astfel, la începutul secolului al XIX-lea la Pecica Maghiară se înregistrează 311 $\frac{1}{4}$ sesii cu o suprafață de 311 $\frac{1}{4}$ măsuri de Pojon intravilan, 8,220 iugăre de arături și 3.765 cosituri de finețe, care se repartizează între 261 familii. Analizînd stratificarea familiilor de iobagi găsim următoarele situații:

Calitatea loturilor	1772	1802
iobagi cu $\frac{1}{4}$ sesie	28	—
iobagi cu $\frac{1}{2}$ sesie	99	99
iobagi cu $\frac{3}{4}$ sesie	6	5
iobagi cu o sesie întreagă	38	68
iobagi cu 1 $\frac{1}{2}$ sesie	25	22
iobagi cu două sesii	18	39
iobagi cu 2 $\frac{1}{2}$ sesii	3	6
iobagi cu 3 sesii	6	15
iobagi cu 3 $\frac{1}{2}$ sesii	1	—
iobagi cu 4 sesii	—	5
total familii de iobagi	224	262 ⁵⁶

În 1771 trăiau la Pecica Maghiară 223 familii de jeleri, numărul lor însă era în continuă creștere, așa încît în 1835 din cele 758 familii, cît locuiau în comună, 343 erau deja jeleri.⁵⁷

La Pecica Română în 1781 sînt înregistrate 358 2/4 familii și 458 gospodări iobagi. Loturile se împart între ei după cum urmează:

— iobagi cu 1/4 sesie	138 familii
— iobagi cu 2/4 sesie	125 „
— iobagi cu 3/4 sesie	45 „
— iobagi cu o sesie întreagă	57 „
— iobagi cu 1 1/2 sesii	61 „
— iobagi cu 2 sesii	26 „

Pe lîngă cele 457 familii de iobagi, în comună mai trăiau 138 familii de jeleri.⁵⁸

Aceste date ne dovedesc în mod convingător ridicarea unei păturin numeroase a țăranilor înstăriți, contribuind astfel la creșterea puterii de consum față de mărfurile meșteșugărești și a pieții interne în general. La dezvoltarea acestei piețe interne mai contribuie și existența unei pături de funcționari și ofițeri, care se aflau în slujba domeniului erarial și a cazarmelor din Pecica.

Comuna însăși avea angajați: mai mulți haidăi, paznici, gornici, ciobani, etc.

Pentru răspîndirea rentei în bani este o dovadă grăitoare și faptul, că numai pentru ghindăritul din pădurea Cialei, Pecica Română plătea în 1877 o arendă de 688 florini către erariu. Această sumă s-a împărțit între 92 gospodari contribuali. Sînt între ei care plătesc 2 forinți, iar alții 36—40 forinți sumă relativ mare în acea perioadă, ceea ce înseamnă că aceste familii dispuneau de cîteva zeci de porci puși la îngrășat.⁵⁹

A doua jumătate a secolului al XVIII-lea marchează pentru cele două comune o ridicare economică însemnată. La ridicarea economiei acestor două comune mari a contribuit și faptul că ambele închiriau puse (praedium) întinse de la erariu.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea cele două comune încep lupta pentru răscumpărarea obligațiilor de robotă și de dijmă. În urma tratativelor duse cu erariul Pecica Română încheie, începînd cu anul 1787, contracte anuale în vederea răscumpărării unor obligații urbariale. Astfel în 1787 pentru 579 case

comuna plătește 579 forinți dare de fumărit, pentru cele 357 sesii iobăgești 303 forinți și 27 creițari pentru „dacii”⁶⁰, iar în schimbul zilelor de robotă 6 creițari pe zi, în total 4.444 forinți și 48 creițari, la care se mai adaogă 1.800 zile robotă prestate și 13 forinți 20 de creițari pentru așa numită „dijmă mică”.⁶¹

Acest contract a fost reinnoit anual cu condiții similare, cu excepția robotelor prestate, față de care pretențiile erariului arată o tendință de creștere, paralel cu dezvoltarea rentabilității gospodăriei alodiale.

În 1799 și Pecica Maghiară ajunge la învoiala cu erariul, potrivit căreia comuna plătește o taxă de fumărit de 472 forinți pentru 472 case, indiferent dacă în viitor numărul caselor va crește sau nu. Comuna va presta 1.500 zile de robotă pe an, celelalte urmînd să le răscumpere la prețul de șapte creițari ziua.⁶²

Fără îndoială, învoielile amintite favorizau pe iobagii înstăriți, totodată ele constituiau și primii pași pentru răscumpărarea totală a iobăgiei și avantajau apariția meșteșugurilor separate de agricultură.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar în special în ultimele două decenii, la Pecica se stabilesc mulți meșteșugari, care lucrează atît pentru consumul local al țăranilor cît și pentru armata austriacă. Astfel avem date că în timpul războaielor napoleoniene toți meșteșugarii în special șelarii, cizmarii și morarii au lucrat exclusiv pentru armată.⁶³ Aceste date ne dovedesc deci existența meșteșugarilor amintiți într-un număr considerabil. Tot în această perioadă, pentru aprovizionarea garnizoanelor austriece în comună, se răspîndește brutăria, în parte ca o anexă a gospodăriilor țăărănești, în parte chiar ca meșteșug independent. Numărul morilor de apă și a celor cu forța de cai (mori uscate) era deasemenea numeros.⁶⁴

Organizarea gospodăriei alodiale de către erariu la începutul secolului al XIX-lea a oprit procesul de destelenire liberă a pustelor și într-o oarecare măsură și ridicarea comunei, pe de altă parte însă construcțiile agricole, creșterea numerică a angajaților de la administrația erarială au contribuit la dezvoltarea pieței pentru mărfurile meșteșugărești. În consecință, numărul meșteșugarilor crește mereu. Drept urmare, în 1816, sînt deja menționate la Pecica cinci ramuri meșteșugărești principale, ale căror meșteri formează o breaslă. În acest an obțin privilegiu de breaslă țesătorii români și maghiari din cele două

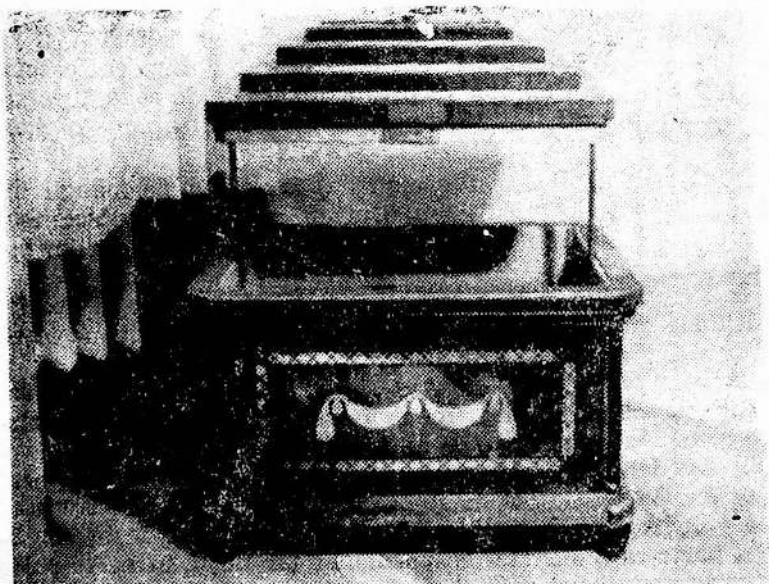

Fig. 2. Lada breslei olarilor din Lipova.

comune, formînd breaslă comună.⁶⁵ Din același an provine și privilegiul breslei fierarilor și rotarilor.⁶⁶ Cu doi ani mai tirziu se editează privilegiul ciubotarilor cu text similar.⁶⁷ Tot în acest an obțin privilegiul lor croitorii din Pecica.⁶⁸

Dezvoltarea producției de marfă pe marile domenii feudale și în parte chiar și în cadrul gospodăriilor țărănești au impulsionat dezvoltarea meșteșugurilor. Astfel, apariția breslei țesătorilor a avut loc tocmai în perioada în care în această regiune se dezvoltă creșterea oilor de rasă.⁶⁹ Breasla rotarilor și fierarilor este tot rezultatul dezvoltării producției de marfă agricolă, restul ramurilor meșteșugărești acoperă tot nevoile consumului local.

Analizînd statutele similare ale fierarilor-rotarilor și ale ciubotarilor din Pecica găsim o serie de particularități izbitoare. Privilegiile amintite oglindesc în mod grăitor nu numai viața meșterilor, calfelor și ucenicilor, dar și condițiile specifice, în care meșterii din această comunitate rurală s-au încadrat în organizațiile de breaslă. În această privință cele două statute sînt foarte tipice și diferă cu totul de statutele arădene, sau de cele cunoscute din orașele transilvănene.⁷⁰

Statutul, ca de obicei, prevede stratificarea breslei în meșteri, calfe și ucenici. Astfel, primele nouă puncte ale statutului prevăd condițiile de angajare și de instruire ale ucenicilor. Punctele 10—20 se referă la calfe, iar cele de 21—35 la meșteri. Restul punctelor (36—49) privesc activitatea și funcționarea breslei în general.

Statutul, semnat de împăratul Francisc I. editat în limbile latină și maghiară, după introducerea obișnuită în primele puncte fixează condițiile în care pot fi angajați ucenicii. Fiind vorba de o așezare rurală sub jurisdicție feudală, statutul prevede și justificarea originii, iar în cazul fiului iobag, cere consimțămîntul stăpînului său. Iată deci un punct care deja știrbește autoritatea breslei. Totodată însă același punct dispune și asupra modalității de recurs al ucenicului și al breslei către autoritățile centrale de stat, în caz că stăpînul feudal respectiv respinge acordarea scrisorii de consimțămînt pentru intrarea în breaslă.⁷¹

Activitatea și instruirea ucenicilor de la Pecica seamănă cu procesul obișnuit și în alte bresle. Ucenicul era obligat să efectueze toate muncile permise de la meșterul său, deși statutul interzicea ca ucenicul să fie folosit mai mult la muncile

casnice, decît la cele legate de meserie. Probabil această restricție a fost introdusă pentru faptul că în breslele din Pecica ucenicii nu primeau nici o leafă, dimpotrivă ei trebuiau să plătească o sumă oarecare meșterului pentru instruire. Această sumă nu putea să depășească 20 forinți.⁷²

Punctul al VII-lea al statutului reglementează situația ucenicului, în cazul în care meșterul său a decedat, iar cel de al VIII-lea fixează modalitățile eliberării ucenicului, care după plata unei sume de 1 forint și 30 creîțari obține scrisoarea de eliberare.⁷³ Statutul breslelor din Pecica interzice orice avantaj pentru fiii meșterilor.⁷⁴

Punotele referitoare la calfe conțin și ele o serie de elemente noi, care confirmă pe de o parte procesul de descompunere a sistemului tradițional de breaslă: pătrunderea relațiilor capitaliste și transformarea treptată a unei părți a calfelor în muncitori salariați. Pe de altă parte însă susținerea unor restricții tradiționale asigură și mai departe meșterilor un rol privilegiat în cadrul breslei.

Statutul amintit prevede pentru calfe trei ani „de pribegie” condiționate și de avizul conducerii orășenești sau al domeniului feudal cointeresat, sub a cărei jurisdicție să afle localitatea. Totodată însă, statutul asigură, că acest permis nu poate fi reținut fără argumente bine întemeiate. În urma acestui permis, calfa primește carnetul de călătorie, fără de care nu poate fi angajat.⁷⁵

Repartizarea calfelor la muncă era dreptul starostelui, astfel orice calfă sosită la Pecica trebuia să se prezinte la sălașul calfelor (Herberg) și arătînd carnetul de călătorie, starostele este obligat s-o primească. Fără aprobarea conducerii breslei nici o calfă nu poate să părăsească locul său de muncă înainte de un preaviz de șase luni. Cu aprobarea conducerii breslei acest preaviz poate să fie redus la două săptămîni.⁷⁶ În ciuda acestor restricții categorice punctul al XIV-lea al statutului — probabil intercalat la cererea meșterilor mai înstăriți — admite, cu aprobarea comisarului regal și a autorităților de conducere locală, angajarea calfelor și în mod particular.

Punctul al XV-lea se referă din nou la ridicarea puterii marilor feudali cu gospodăria alodială. Astfel punctul acesta admite angajarea calfelor în afara breslelor, pe oricare domeniu feudal, pretinzînd în schimb, la reîntoarcerea calfei respective, o dovadă din partea domeniului respectiv, din care să

reiese activitatea și comportarea calfei.⁷⁷ Acest punct, de altfel apare în această perioadă și în statutul breslei tăbăcarilor din Arad ⁷⁸.

Articolele următoare interzic repaosul de muncă de luni (Blauer Montag) pentru calfe, ridicarea salariilor, organizarea oricărei asociații de calfe deși aceasta din urmă era larg răspândită în orașele din Transilvania.

După reglementarea situației calfelor, statutul trece la stabilirea modalităților de intrare în breaslă. Astfel, punctul XXI subliniază din nou necesitatea permisului domenal, pentru a fi primit cineva în breaslă. Sublinierea repetată a drepturilor domeniiale justifică starea de dependență feudală a localității, totodată însă pentru elementele iobage statutul prevede necesitatea obținerii cetățeniei orășenești, de la antistia comunală.

Celelalte puncte ce urmează prevăd modalitățile primirii în breaslă a calfelor. Astfel se pretinde capodopera, dar se interzice cu desăvârșire orice masă sau ospete — deși acestea erau răspândite în multe orașe din Transilvania.⁷⁹ Ba chiar, pe baza articolului al XXII-lea cu aprobarea locotenenței regale breasla poate să renunțe la capodoperă. Acest punct confirmă și anumite tendințe reformiste ale puterii centrale administrative, pentru schimbarea vechiului sistem de breaslă, care devine treptat-treptat și o barieră în calea liberei dezvoltări a meseriilor.

Articolul al XXV-lea fixează taxa primirii în breaslă la 15 forinți și interzice orice ospete sau răscumpărarea acestuia cu ocazia primirii noului meșter în breaslă.

Un punct caracteristic din statutul breslelor amintite este cel de al XXVIII-lea, care admite primirea în breaslă a unor meșteri din comunele vecine. Acest obicei, în secolul al XIX-lea deja este un fenomen răspândit nu numai în comitatul Arad, dar și în alte locuri.⁸⁰ În brescele din Pecica intră mulți meșteri din Semeac, comună vecină, cu o populație numeroasă, unde a existat și un centru domenal.⁸¹

Mai târziu în breslele din Pecica apar meșteri și din alte comune vecine. De la acești meșteri breasla pretindea anual cîte doi forinți în plus.

Trecînd la obligațiile meșterilor și calfelor găsim din nou restricții tradiționale cu privire la liberă concurență. Se interzice ademenirea calfelor străine, ridicarea sau scăderea prețu-

rilor cu tendință de concurență, activitatea meșteșugarilor în afară de breaslă și vinzarea mărfurilor în afară de târguri de către meșterii din alte localități.⁸²

Articolul al XXXIV-lea cuprinde caracteristici locale. Pecica fiind reședința unor mari cazărmi militare, de multe ori apăruseră comenzi mai mari pentru anumite mărfuri meșteșugărești (cizme, uniforme, etc.) Pentru evitarea unor afaceri particulare, articolul amintit prevede împărțirea justă între toți meșterii a acestor comenzi.⁸³

Restul punctelor din statut conțin prevederi cu privire la ajutarea meșterilor bolnavi, a văduvelor, la înmormintarea meșterilor decedați, la adunările generale, la modalitățile de rezolvare a contradicțiilor ivite între meșteri, la alegerea conducerii breslei și la administrația casei de bani provenite din amenzi și taxe.

Punctul al XLVII-lea interzice corespondența personală a meșterilor cu alte bresle, angajarea personală a meșterilor în altă breaslă, și reglementează pedepsele cuvenite în asemenea cazuri.

Statutul amintit, editat în 1816, probabil pe baza unui statut model din altă localitate și modificat prin anumite puncte inercalate din cauza necesităților locale, a servit drept model și pentru celelalte bresle din Pecica, înființate în anii următori.

În urma asigurării activității legale a meșteșugarilor din Pecica, meșteșugurile de aici iau o dezvoltare mai rapidă.

Producția meșteșugărească de aici însă este destinată și pe mai departe consumului local, fapt care de altfel se explică și prin apropierea de orașul industrial Arad, care a reprezentat o concurență fatală pentru o serie de produse meșteșugărești, dezvoltându-se doar acele ramuri, care erau legate de viața agricolă.

Analiza statutelor breslelor din Pecica ne arată că și în comunele din comitatul Arad breslele caută să-și păstreze sistemul privilegiilor luptînd cu dîrzenie împotriva meșterilor dinafara breslelor. Dar dezvoltarea liberei concurențe a ridicat tot mai accentuat, ca o dorință imperativă, lichidarea barierelor artificiale, reprezentate de bresle. Numărul meșterilor nebreslași (kontár) crește în permanență și în privința luptei breslelor împotriva lor chiar și organele comitatense iau apărarea liberei concurențe.

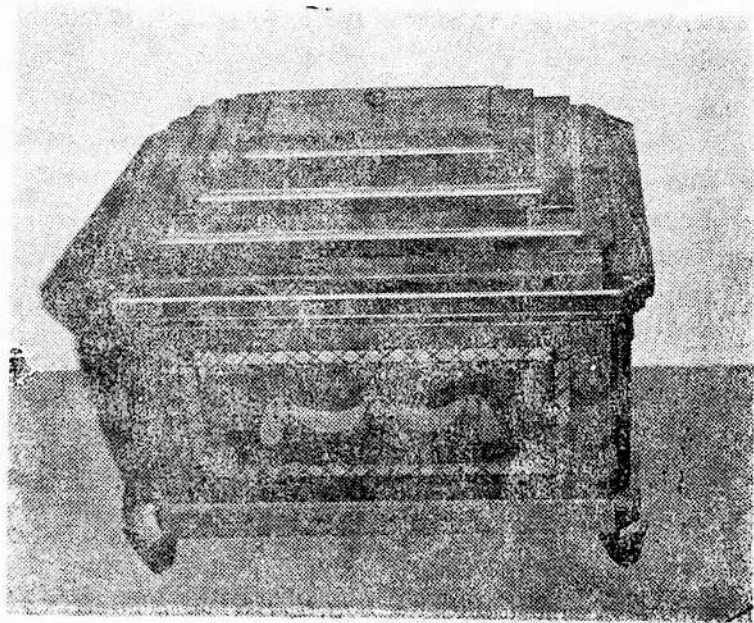

Fig. 3. Ladă de breaslă din colecția Muzeului din Arad.

În primul rînd numărul meşterilor raportat la numărul populaţiei rurale era relativ redus. De aceea comitatul Arad, în politica se reformistă, ia atitudine împotriva monopolului de breaslă. În rescriptul său din 1826, trimis către Consiliul de Locotenenţă, se aminteşte că privilegiul măcelarilor nu este încă publicat, deoarece acesta ar contribui la ridicarea preţurilor. „Ar fi de dorit — specifică rescriptul — ca cojocarii ţărani care aici sînt într-un număr mare — să nu fie împiedicaţi în tăierea oilor şi mieilor”.⁸⁴

Comitatul refuză şi cererea morarilor, ca cei din afară de breaslă să fie împiedicaţi în vinzarea făinei.⁸⁵ La fel este respinsă şi cererea meşterilor din Pîncota, ca meşterii ţărani să fie îndepărtaţi de la tirguri.⁸⁶

Toate aceste fenomene dovedesc nu numai criza feudalismului, ci şi necesitatea luării unor măsuri din partea organelor centrale pentru reformarea sistemului de breaslă. Dar, măsurile şi propunerile din diferiţi ani nu doresc desfiinţarea breslelor, ci numai doar limitarea monopolului breslelor în primul rînd aprobarea activităţii meşterilor din afară de breaslă, al căror număr era considerabil tocmai în mediul rural. Proiectul din 1847 al organelor centrale din Imperiul austriac permite deja activitatea liberă a meşterilor nebreslaşi, acolo unde nu există corporaţie meşteşugărească.⁸⁷ Dar toate aceste proiecte n-au rezolvat în fond nimic, doar au ridicat la suprafaţă sistemul depăşit al breslelor. Drept urmare la 9 iunie 1848, guvernul revoluţionar ungar este nevoit să aducă un ordin central în privinţa breslelor. Deşi acest ordin nu desfiinţează breslele, totuşi limitează abuzurile acestora, şi asigură libertatea producţiei meşteşugăreşti. În acest sens merită o atenţie deosebită paragrafele 74—83, care deschid cale liberă în faţa meşteşugarilor de la sate, neîncadraţi în bresle. În primul rînd se admite ca oricine, fără niciun obstacol, să poată intra în breaslă, ca cei care au activiat în afară de breaslă să fie recunoscuţi ca meşteri.

Decretul din 9 iunie 1848 interzice şi abuzurile săvîrşite în jurul capodoperei şi în general în jurul modalităţilor privitoare la intrarea în breaslă.⁸⁸

După înăbuşirea revoluţiei din 1848, sistemul modificat al breslelor, în condiţiile concurenţei libere a meseriilor, se menţine pînă la 1873, dar este evidentă impracticabilitatea lui.

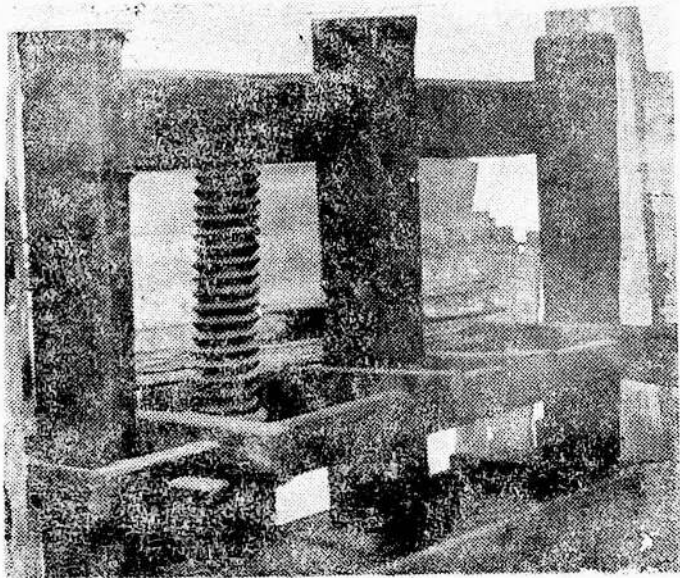

Fig. 4. Presă de struguri din Podgoria Aradului, prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Astfel în 1873 printr-o patentă regală se desființează întregul sistem de breaslă, îndepărtând astfel și ultimele bariere feudale, ce mai stăteau în calea liberei dezvoltări a meșteșugurilor la sate.

Din cauza dispersiei datelor, nu ne putem permite zugrăvirea amplă a dezvoltării meșteșugurilor sătești din comitatul Arad în anii 1830—1870. Date statistice ample avem doar din perioada dualismului. Aceste date totuși justifică prezența unui însemnat număr de meșteșugari în anumite comune mari al căror număr cunoaște o creștere permanentă.

În primul rînd crește numărul populației rurale, asigurînd o piață largă pentru produse meșteșugărești. Astfel populația principalelor localități mai mari din județul Arad se prezintă astfel:

Comuna	încep. sec. XIX	1850	1900
Pecica Română	5.062	6.670	9.000
Pecica Maghiară	6.552	6.670	8.284
Sintana	4.882	4.168	5.830
Semlac	3.740	5.251	6.158
Șiria	6.104	4.987	6.694
Pincota	4.028	3.011	5.299
Chișineu Criș	2.861	3.333	4.421
Ineu	1.651	1.626	6.014
Buteni	2.637	2.954	3.245
Sebiș	1.020	931	7.252
Cermeiu	1.476	1.174	3.609
Curtici	3.381	2.514	7.642
Tîrnova	1.724	2.018	2.887
Socodor	2.897	4.017	5.207

Șiclău	2.425	2.625	3.357
Grăniceri	2.768	2.415	4.260
Șimand	2.123	5.119	5.020
Radna	1.249	1.465	2.418
Nădlac	?	9.750	13.631
Șeitin	?	5.096	4.696
Vinga	?	4.319	4.762
Săvișșin	989	1.071	1.707 ⁸⁸

Prin aceasta se explică faptul, de ce în ciuda dezvoltării industriei orășenești și în special a celei din Arad, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea meșteșugurile din județul Arad și în special cele de la sate și târguri iau o dezvoltare accentuată. Conform decretului regal, cu privire la desființarea breslelor, meșteșugarii se încadrează în așa numite „asociații meșteșugărești”. Aceste asociații, urmașe ale breslelor feudale, păstrează multe formalități din statutele arhaice breslașe, dar fiind asigurată concurența liberă în toate ramurile meșteșugărești, în realitate noile statute ale asociațiilor devin relicve fără nici o valoare; în consecință, o serie de meșteșugari nici nu se mai înscriu în vreo asociație amintită.

După 1873 și în comunele mai mari din județul Arad se înființează pe rând asemenea asociații meșteșugărești. Astfel 51 meșteșugari din Buteni și Sebiș își formează o asociație mixtă. În anul 1876 se formează Asociația Meșteșugărească din Chișineu-Criș, fiind înscriși în ea 95 meșteșugari. La Sântana în același an se formează 4 asociații meșteșugărești și anume: Asociația Unificată a fierarilor, rotarilor, dogarilor și fringhierilor cu 63 membri, Asociația Unificată a croitorilor, cojocarilor, sitarilor și țesătorilor cu 42 membri, Asociația Unificată a tâmplarilor, lăcătușilor, tăbăcarilor, brutarilor, curelarilor și olarilor cu 52 membri și Asociația Cizmarilor cu 107 membri. În cele patru asociații erau încadrați 264 meșteșugari. Trei ani mai târziu se formează trei asociații și la Nădlac, în total cu 181 membri.⁹⁰ Asociațiile de la Pecica și Semlac erau mai mici și

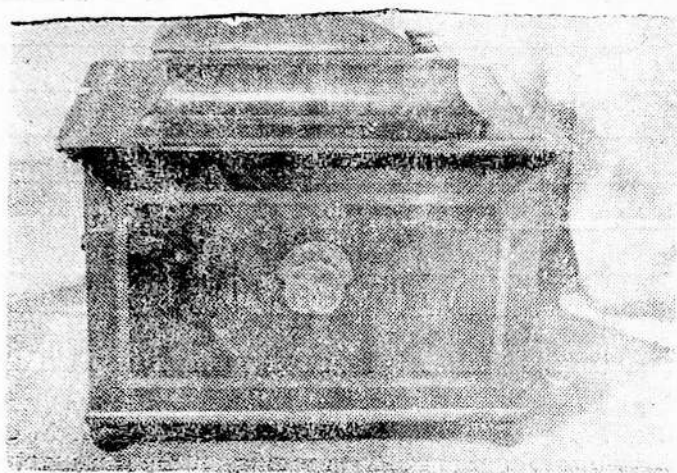

Fig. 5. Lada breslei tăbăcarilor din Arad.

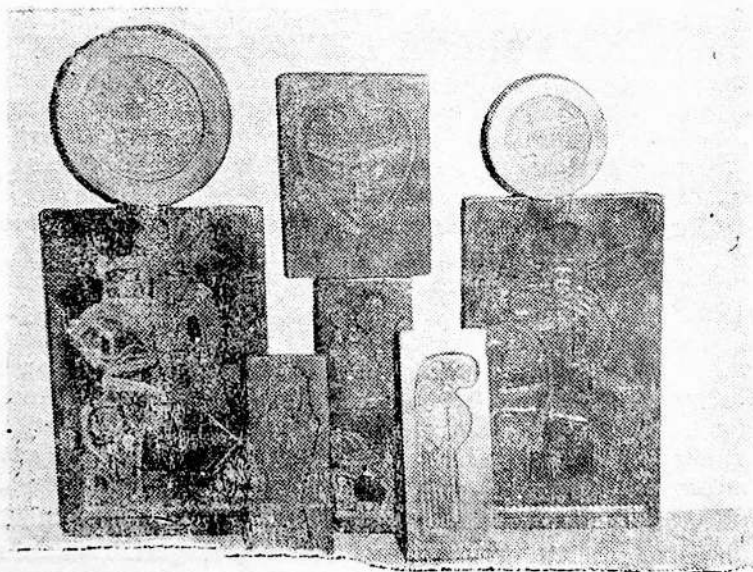

Fig. 6. Forme de turtă de la breasla turtelarilor din Aradul Nou din 1845.

s-au format din destrămarea breslelor din Pecica. Astfel Asociația Generală din Pecica număra 52 meșteșugari, iar cea din Semlac 27.⁹¹

Aceste cifre ne arată o dezvoltare simțițoare a meșteșugurilor de la sate, dar nu includ nici pe departe numărul total al meșteșugarilor, care activau în diferite ramuri meșteșugărești. În primul rînd aceste asociații nu cuprindeau decît pe patronii și nici dintre aceștia pe toți. Avem un tablou mult mai integral, dacă analizăm situația corporațiilor meșteșugărești, care încadrau atît pe patroni cit și pe angajați. Conform datelor furnizate de un economist contemporan, în comitatul Arad în ultimul deceniu al secolului trecut au funcționat șase corporații meșteșugărești și anume:

— Corporația meșteșugărească din orașul Arad cu 1.176 membri

— Corporația meșteșugărească din Pincota cu 285 membri

— Corporația meșteșugărească din Pecica cu 271 membri

— Corporația meșteșugărească din Sintana cu 234 membri

— Corporația meșteșugărească din Șiria cu 134 membri

— Corporația meșteșugărească din Aletea cu 174 membri

Total ————— 2.274 membri⁹²

Datele cele mai concrete le găsim însă în rapoartele anuale ale Camerei de Comerț și de Industrie din Arad, care înregistrează în fiecare an numărul brevetelor de muncă și prezintă numărul oficial al meșteșugarilor atît din orașul Arad cit și la sate.

Analizînd situația, pe baza criteriilor amintite, numărul meșteșugarilor sătești din județul Arad în ultimul pătrar al secolului trecut a evoluat în felul următor:

Plasa	1879	1882	1884	1886	1888	1890	1892
Arad	277	425	566	775	866	912	1078
Aletea	240	376	459	584	685	781	908
Chișineu Criș	463	537	613	720	871	1031	1181
Hălmagiu	30	110	137	160	189	210	232
Ineu	153	302	436	500	545	683	781

Pecica	433	540	634	755	871	948	1026
Șiria	524	672	791	971	1186	1385	1545
Sebiș	224	297	322	407	468	544	587
Radna	208	210	352	615	711	729	810
Tîrnova	165	180	237	321	392	439	475

Analizînd dezvoltarea meșteșugurilor satești, creșterea numerică a acestora în anii amintiți arată următorul index:

Arad	100	153	204	287	312	329	389
Aletea	100	156	191	243	285	325	378
Chișineu Criș	100	116	132	155	188	222	255
Hălmagiu	100	366	456	533	630	700	773
Ineu	100	197	284	326	355	446	543
Pecica	100	124	146	174	201	210	236
Radna	100	138	169	293	341	393	437
Sebiș	100	133	143	181	209	242	267
Șiria	100	128	150	185	226	264	294
Tîrnova	100	109	140	194	237	266	287
Total	100	139	167	213	249	282	321 ⁹⁴

În consecință, în timp de 12 ani numărul total al meșteșugarilor rurali în comitatul Arad a crescut cu 321%. Deși procentajul de creștere în plășile Hălmagiu și Ineu este cel mai ridicat, aceste plăși din regiunile mai deluroase arată și pe mai departe o rămînere în urmă față de restul comitatului, ceea ce se explică prin lipsa totală a orașelor de cîmpie și prin emigrarea treptată a surplusului de populație. Pe de altă parte numărul ridicat al meșteșugarilor din plășile Șiria

Fig. 7. Formă de turtă a breslei din Aradul Nou.

301. 250

Pecica, Chişineu Criş şi Arad se explică tocmai prin aspectul urbanizat al comunelor mai mari.

Astfel majoritatea meşteşugarilor din plasa Şiria se concentrează în târgurile Pincota, Şiria şi Olari, cei din plasa Arad se găsesc în majoritate în comunele Ghioroc, Glogovăţ, Curtici, cei din plasa Pecica în comunele Pecica Română, Pecica Maghiară şi Semlac, iar cei din plasa Chişineu Criş în comunele Chişineu Criş, Grăniceri, Sintana, Şiclău, Socodor.

Despre repartitia meşteşugarilor după ramuri meşteşugăreşti nu avem date concrete. Totuşi, din anumite referiri ale repoartelor anuale ale Camerei de Comerţ şi de Industrie din Arad putem face unele constatări. Înainte de toate se observă decăderea treptată, uneori chiar totală a unor meserii, care nu mai pot să concureze cu mărfurile industriale.

Astfel, o decădere totală se observă în meşteşugul morăritului ţărănesc. Mori uscate, cu roţile mari, puse în mişcare de boi sau cai, dispar peste tot. Mori de apă se mai păstrează doar în plăşile Hălmagiu, Tîrnova şi Sebiş şi câteva comune în ţinutul păduros al plăşii Radna. În satele de la cîmpie vechile mori de apă au fost înlocuite cu o serie de mori cu aburi, aceste fiind deja înregistrate în categoria fabricilor. În 1886 în comitatul Arad deja sînt înregistrate 36 mori cu aburi la sate şi comunele mai mari. În unele comune iau fiinţă chiar şi mai multe mori. Astfel la Şiria, Sepreuş şi Pecica în 1886 au funcţionat cîte două mori, la Pincota trei, la Sintana patru mori cu aburi, toate fiind înregistrate la Camera de Comerţ şi de Industrie.⁹⁵ Aceste mori sînt considerate ca antreprize capitaliste cu mai mulţi salariaţi

Majoritatea corporaţiilor meşteşugăreşti de la sate sînt mixte, înglobînd diferiţi meşteşugari. Astfel, la Pecica în 1888 erau înregistraţi nu mai puţin de 37 meşteşugari şi a-

— tîmplari	19
— rotari	30
— cizmari	38
— pantofari	14
— fierari	25
— dulgheri	24
— croitori	19
— frizeri	5
— măcelari	9

Fig. 8. Formă de turtă a breslei din Aradul Nou.

— cojocari	7
— tinichigii	2
— pălării	3
— dogari	2
— frîgheri	5
— croitori țărănești	4
— lăcătuși	6
— tăbăcari	3
— cîrnățari	4
— curățitori de haină	2
— zidari	2
— ceasornicari	2

și cite un meșter din meseriile: cofătar, strungar de lemn, pieptănar, ouțitar, șelar, tipograf, hornar, armăsar, curelar, sitar, croitor de dămă, zugrav, curătar. Se vede limpede că numărul cel mai ridicat îl găsim în ramurile meșteșugărești legate de producția agricolă (fierari rotari, timplari, etc.)

O altă caracteristică a meșteșugurilor de la sate la sfîrșitul secolului trecut se referă la preponderența micii producții de marfă. Deși se observă o creștere lentă a numărului de angajați, totuși majoritatea meșterilor lucrează cu 1 sau 2 angajați, sau chiar fără angajați. În acest sens datele statistice sînt din nou grăitoare. Astfel, în 1884 și 1885 în șase comune mai mari, au funcționat cursuri pentru ucenici în zilele de duminică, care mai tîrziu în anumite locuri s-au transformat în școli de ucenici. Asemenea școli au funcționat la Pecica cu 101 elevi, la Pîncota tot cu 101 elevi, la Sîntana cu 107 elevi și la Chișineu Criș cu 96 elevi.⁹⁰ O creștere mai mare a angajaților nu se observă nici pe la sfîrșitul secolului cînd cu excepția orașului Arad; numărul calfelor și ucenicilor nu depășește numărul meșterilor în nici o comună.

Pecica	meșteri	248	258	249	271
	Calfe	191	124	120	7
	ucenici	111	108	91	111
Pîncota	meșteri	278	279	290	285
	calfe	218	128	195	145
	ucenici	97	101	98	105

Sîntana	meșteri	309	292	276	234
	calfe	191	117	86	95
	ucenici	68	64	105	87

Cifrele înșirate arată o stagnare în dezvoltarea meșteșugurilor, fapt care aduce după sine o oscilație destul de mare și în numărul calfelor și ucenicilor. Majoritatea ucenicilor lucrează numai în mod temporar în aceste comune, după câteva luni plecînd mai departe. Numărul mic al ucenicilor dovedește de asemenea începutul crizei acute a micilor meserii de la sate, care la începutul secolului al XX-lea se adîncește și mai mult.

Într-o serie de sate mulți mici meșteșugari s-au alăturat mișcării muncitorești sau chiar grevelor de seceriș, care au mobilizat mase largi țărănești. Pe de altă parte preponderența micilor meșteșugari în mișcarea muncitorească a înlesnit pătrunderea unor concepții cu caracter mic burghez.

Analizînd procesul dezvoltării meșteșugurilor satești în județul Arad în perioada destrămării feudalismului și a dezvoltării capitalismului ajungem la concluzia că acest proces și mai ales sistemul de breaslă și de corporații, nu reprezintă în totdeauna un progres. În primul rînd meșteșugarii de la sate ajung la gradul organizării de breaslă abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, cînd sistemul de breaslă este deja o barieră în calea dezvoltării și nu corespunde gradului de evoluție a forțelor de producție. În schimb atît în cadrul breslelor cît și în cadrul corporațiilor din aceste așezări rurale, în urma concurenței capitaliste ies în evidență tot mai concret factorii care împiedică dezvoltarea diviziunii muncii sociale.

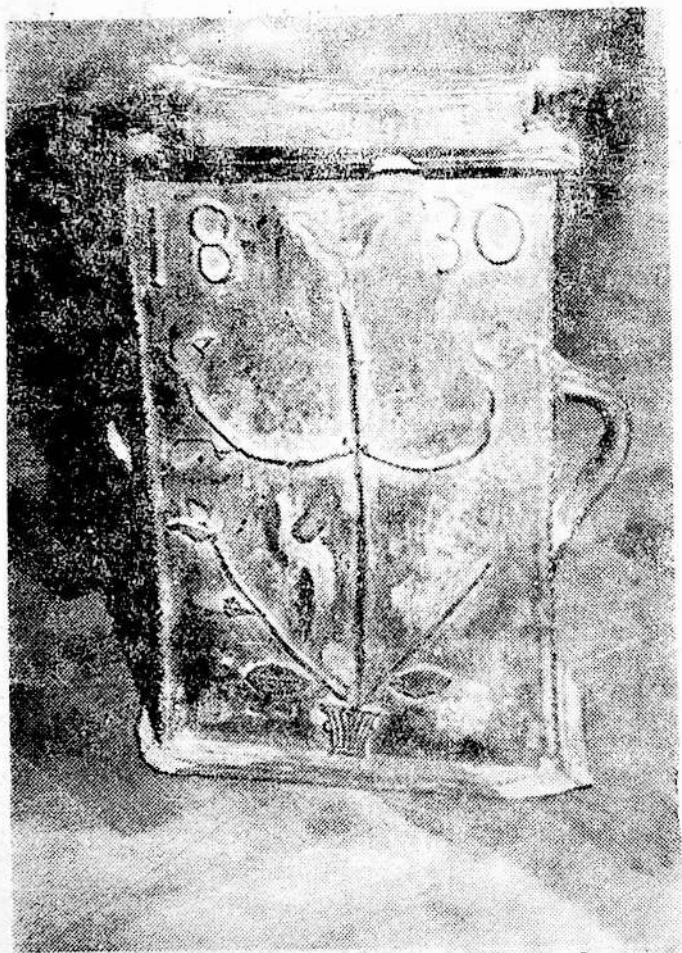

Fig. 9. Bidon pentru topit seu și ceară din 1830. Bresla
luminarilor din Aradul Nou.

NOTE

1. Ștefan Pascu, Meșteșugurile din Transilvania pînă la secolul al XVI-lea, Ed. Acad. București, 1954.
2. Samuil Go'denberg, Clujul în secolul al XVI-lea., București, 1958; Fodor Ludovic, Despre problema descompunerii breslelor din Odorheiu în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în „Studii” 1-1956, p. 125—139; Francisc Killény, Brașovul în preajma revoluției de la 1848, în „Studii și articole de istorie”, vol. I., București, 1956, p. 172—178; Kovach Géza, A zilahi céhek története, Ed Științifică, București, 1958; Gertrude Bardoș, Din viața meseriașilor timișoreni, în „Studii și articole de istorie”, vol. III, București, 1961, p. 101—109.; Caius T. Jiga. Contribuții privind țesătorii breslași din Țara Birsei în sec. al XVIII-lea, în „Studii și articole de istorie”, vol. III, București, 1961, p. 87—101; Gustav Gündisch, Soziale Konflikte in Hiermannstadt um die Mitte des 17. Jahrhunderts, în „Forschungen zur Volks und Landeskunde”, 1960, O.p. 57—79; I Șimăndan, Unele date cu privire la dezvoltarea forțelor de producție din Transilvania în anul 1840., în „Studii și referate privind istoria României, II, București, 1954, p. 1095—1107; Benjamin Bașu, Breslele meșteșugărești din Hațeg, în „Studii și articole de istorie”, VII., 1965, p. 381—393, Șt Olteanu — Const Șerban, Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu, Ed. Acad, 1969 p. 307—352., etc.
3. Márki Sándor, Diplomatarium Aadienese, vol. II., manuscris în Muzeul din Arad
4. Ibidem.
5. Eperjessy Géza, A mezővárosok és falusi céhek kialakulása és bomlása az Alföldön és Dunántulon, în „Századok”, 1963. p. 970 — vezi și Gertrude Bardoș op. cit.
6. Eperjessy Géza, Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és Dunántulon. 1686—1848, Budapest, Akad. Kiadó, 1967, p. 17—26.
7. Ștefan Pascu, op. cit.

8. Eperjessy, op. cit., p. 20.
9. Fabián Gábor, Arad vármegye leírása, II, Arad, 1835, manuscris în Muzeul din Arad
10. Ibidem.
11. Gh. Ciuhandu, Romîniî pe Cîmpia Aradului, Arad, II, p. 176
12. Arhiva Muzeului din Arad, Conscriptiî din 1765.
13. Ibidem, documente din 1781
14. Arhivele Statului, Arad, Fond Arhiva Prefecturii Arad, Acta Congregationum, Conscriptiî urbariale, 1771-1772.
15. Arhiva Muzeului din Arad, fără număr.
17. Arhivele Statului Arad, Conscriptiî urbariale, Sintana 1771-1772.
18. O „măsură de Pojon” este echivalentă cu circa 50 de litri, iar în su-prefață însămintată cu circa 500—550 stînjeni pătrați (jumătate iugăr mic).
19. Arhivele Statului Arad, Conscriptiî urbariale, Sintana 1771-1772.
20. Ibidem, comunele Comăuș, Olari, Socodon, Olăca, Sîtmăna.
21. Fábîán, op. cit.
22. Márki Sándor, Arad vármegye és Arad szabad királyi város története. II, Arad, p. 854—869.; Dr. Szádeczky Lajos, Iparfejlődés és cehék története Magyarországon, II. Budapest, 1913., p. 213—214. Ia Szádeczky mai sînt menționati: 1735, negustori, privilegiu primit de la Maria Tereza; 1770, rotari, 1781, fierari și rotari cu privilegiu primit de la Iosif al II-lea.
23. Eperjessy, op. cit. p. 212—213.
24. Márki, op. cit., p. 854—869.
25. Comuna plătea după fiecare 1-4 sesie 3 forinți pentru robotele și că-răușia lungă, precum și pentru dijma de cînepă și fumărt. Jele-rîi cu oasă plăteau 8 forinți pe an, iar jeleri fără casă 5 forinți. Arhiva Muzeului Arad, fără număr.
26. Eperjessy, op. cit., p. 212—213; Szádeczky, op. cit., p. 308
27. Arhivele Statului Arad, Statutul breslei fierarilor-rotarilor din Pecica; Biblioteca Municipală Arad; Statutul breslei croitorilor; Szádeczky, op. cit., p. 272.
28. Denumită după forma și moda costumelor.
29. Tăbăcari care confecționau piele de meșin.
30. Eperjessy, op. cit. p. 213, Szádeczky, op. cit. p. 272.
31. Szádeczky, op. cit., p. 277.
32. Muzeul din Lipova, document; Dan Demșa, Despre breasla olarilor din Lipova în sec. XIX., manuscris; comunicare înută la comuni-cări științifice Arad, 1969.
33. Eperjessy, op. cit., p. 249—250.
34. Kóvách Géza, A majorsági gazdálkodás elterjedése Arad megyében. In „Agrártörténeti Szemle”, Budapest, 1963., p. 510.

35. Arhivele Statului Arad, Acta Congregationum, 781-1831.
36. Eperjessy, op. cit., p. 213; Szádeczky, op. cit., p. 293.
37. Arhivele Statului Arad, Acta Congregationum, 781-1831.
38. Eperjessy, op. cit., p. 213; Szádeczky, op. cit., p. 293.
39. Pără drept să facă și intervenții chirurgicale.
40. Eperjessy, op. cit., p. 250; Szádeczky, op. cit., p. 316. și (lumânărari).
41. Márki, op. cit., p. 857; Szádeczky, op. cit., p. 262, 324.
42. Eperjessy, op. cit., p. 250.
43. Márki, op. cit., p. 857.
44. Eperjessy, op. cit., p. 250.
45. Ibidem; Szádeczky, op. cit., p. 289.
46. Eperjessy, op. cit., p. 213.
47. Szádeczky, op. cit., p. 302.
48. Borovszky Samu, A nagyleki uradalom története, Budapest, 1900.
49. Szádeczky, op. cit., p. 286.
50. Eperjessy, op. cit., p. 250—251; Szádeczky, op. cit., p. 321.
51. Fábian, op. cit.
52. Márki Sándor, Arad vármegye helységnévtára, II. p. 819 manuscris în Muzeul din Arad.
53. Arhivele Statului Arad, Acta Congregationum, Protocolam, 226-1752, 9 XXII-1752, 9, 16-1752, 1090-1752, 12, 138-1752, 13176-1752, 13178-1752, 13179-1752, 14, 205-1753.
54. Ciuhandu, op. cit., II, p. 154.
55. Ibidem.
56. Arhiva Tribunalului Arad, Procese urbariale, Pecica.
57. Ibidem.
58. Ibidem.
59. Ibidem.
60. Dări care potrivit urbariului Mariei Tereza se fixează după posesie la 1 iție de unt, 1 căruță de lemn, 2 cocoși, 2 pui și 12 ouă.
61. Arhiva Tribunalului Arad, Procese urbariale, Pecica.
62. Ibidem.
63. Arhivele Statului Arad, Acta Congregationum, Protocola, 1379-1801, 596-1806, 763-1809.
64. Fábian, op. cit.
65. Arhivele Statului Arad, fără număr.
66. Ibidem.
67. Ibidem.
68. Biblioteca Municipală Arad.
69. Fábian, op. cit: Ferme de oi din domeniul arhiducei Iosif din Chișineu Criș, domeniul Névery din Vârșand, ferme de oi a lui Vörös Zsigmond din Zimand, a lui Bohus din Șiria etc.
70. Arhivele Statului Arad, fără număr.

71. Ibidem, Privilegiul breslei rotarilor fierarilor, articolul I., Înainte de toate, dacă cineva se va înscrie în comunitatea breslei ca ucenic, este obligat să facă o probă de șase săptămâni. Dacă după terminarea acestui timp de probă meșterul îl găsește corespunzător și pe lângă aceasta tânărul respectiv va înmîna certificatul său natal și în caz dacă aparține puterii unui domeniu feudal, în acest caz deci să se deschidă lada breslei, iar el va fi primit în breaslă, va depune în lada breslei certificatul său de naștere sau un alt document cu privire la origine și dacă este iobag atunci și scrisoarea de eliberare și ucenicul este obligat să plătească pentru primire în breaslă un forint și treizeci de creițari. Dacă candidatul de ucenic nu va obține permisul stăpînului său feudal el poate să recurgă la autoritățile superioare."
72. ———, „Fixarea taxei pentru înstruire, acolo unde meșterul va pretinde de la ucenic, se lasă în sarcina comisarului breslei și autorităților locale de conducere astfel, încît aceasta să nu depășească douăzeci de forinți...” Statutul breslei cizmarilor din Pecica, articolul VI.
73. Ibidem, articolul VIII.
74. Ibidem, articolul IX.
75. Ibidem, articolul X.
76. Ibidem, Articolul XIII.
77. ———, "Ori și care dintre calfe are libertate să se angajeze în slujba căruiva domeniu, în acest caz dacă ulterior această calfe dorește să intre în breaslă este obligat să aducă de la domnul feudal acela o scrisoare de mărturie despre buna comportare a lui, dar totodată să se prezinte și cu scrisoarea de mărturie de la breaslă, de unde a trecut în slujba domeniului amintit, din care se observă, dacă nu cumva l-a păgubit meșterul său unde ultima dată a muncit, sau dacă n-a fost izgonit din cauza vreunei răutăți....
....Ibidem, articolul XV.
78. Arhiva Muzeului din Arad, Statutul breslei tăbăcarilor din Arad.
79. Kovács Gezá, A zilahi céhek története....
80. Ibidem.
81. Kovács Géza, A majorsági gazdálkodás kialakulása Arad megyében....
82. Statutul breslei rotarilor și fierarilor din Pecica, punctele XXX-XXXIII.
83., „Breasla are obligația să ajute în oricare împrejurare pe meșteri și dacă se iese vreo comandă mai mare pentru armată sau alte munci publice, este obligată să repartizeze aceste comenzi între meșteri cu dreptate, fiecare în raport cu puterea sa de muncă...."
84. Arhivele Statului Budapesta, Dep. Cic. 1827—6—7.
85. Ibidem, 1830-2,39.
86. Ibidem, 1829-2,156.
87. Eperjessy, op. cit., p. 185—193.
88. Decretul din 9 iunie 1848 în Biblioteca Municipală Arad.

89. Fábíán, op. cit., Fényes Elek, Magyarország geographiai szótára, Pest., 1851: A magyar szent korona országainak 1901-1910 évi népmozgalma községenként, Budapest, 1913, p. 332—342.
90. Raportul Camerei de Comerț și de Industrie din Arad pe anul 1883. Biblioteca Municipală Arad.
91. Ibidem.
92. cu excepția comunei Aletea, comunele plășii aparțin României.
93. Edvi Illes László, Az aradi kereskedelmi és iparkamara kerületének közgazdasági leírása, Arad, 1897, p. 175.
94. Rapoartele Camerei de Comerț și de Industrie, Arad.
95. Ibidem.
96. Ibidem.
97. Ibidem.

A N E X A

Viena, 4. septembrie 1818.

Statutul breslei cizmarilor din Pecica, în care împăratul Francisc acordă drept pentru meșterii cizmari din Pecica de a se organiza în breaslă. Paragrafele statutului descriu pe larg modul de angajare a ucenicului, eliberarea lui, obligațiile calfeilor, modul de angajare a acestora, regulile de intrare în breaslă, precum și obligațiile și drepturile meșterilor. Statutul dă detalii într-un limbaj arhaic și despre obiceiurile principale, încetățenite în cadrul breslei cizmarilor din Pecica. Statutul dă directive pentru desfășurarea adunărilor, prescrie rolul starostelui și drepturile conducerii comunale cu privire la supravegherea activității breslei. Statutul se termină cu formule obișnuite latinești.

Nos Franciscus Primus divina favente clementia Austriae Imperator Hierosolime, Hungariae, Bohemiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae, et Lodomeriae, Rex Apostolicus; Archidux Austriae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Viceburgi, et in Franconia, Magnus Dux Cracoviae, Magnus Princeps Transilvaniae, Dux Stiriae, Carinthiae, et Carnioliae, superioris et inferioris Silesiae, Princeps Berchtoldsgadenae, et Mergentheimii, Comes Habsburgi, etc; Memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis: Quod pro parte fidelibus Nostrorum Magistrorum Cothurnariorum in Oppido Magyar et Rác Pétka Comitatus Arodiensi ingremiato degentium et commorantium exhibiti sint Nobis praesentati certi quidem Caehales Articuli pro metiori inter eosdem servando Ordine concinnati, et Hungarico Idiomate conscripti tenoris infra scripti supplicando Majestati Nostrae debitei cum Instantia humillime quatenus Nos memoratos Articulos, omniaque, et singula in isdem contenta ratos, gratos et accepta habetens Literis Nostris privilegialibus inscri facientes autoritate Nostra Caesareo Regia approbare, roborare, ratificare, ac pro Mentionis Magistris Cothurnariis, Ipsorumque Succesoribus Univeisis valituros benigni confirmare dignaremur; avorum quidam Articulorum tenor sequens est:

ELSŐ CZIKKELY

A kik valamely Mesterség tanulására szándékoznak, akár mely törvényesen bevett Valláson legyenek, az Inasságra különböztetés nélkül vételtessenek.

Minek előtte valaki a Czéhbéli Gyülekezetben Inasnak bé irattathatik, szükséges, hogy azon Mesternél, akikkel bé állani kíván, hat heti próbát tegyen. Ha ezen probaidőnek eltöltéve a Mester alkalmatosnak találja, és ha e mellett az olyatén Ifju, Keresztelő Levélét, vagy születése helyéről más egyéb hitees tanubizonyosságait elő terjeszti, azon esetre pedig, ha földes Urasági Hatalom alá tartozék, ugyan Földes Urának engedelmet is meg mutatja: tehát eszerént a Czéhláda felnyitásával valóságos Inasnak bevétetik, melly alkalmatossággal a fel vett Inas az említett keresztelő, vagy egyéb származásbéli, ugy szintén ha jobbjá volna, elbocsátásáról szőlő Tanuleveleit a Czéhláda-ba bétenni, és az Inasságra való fel vételért egy forintot harmincz krajczárokat fizetni tartozik. Ha az Inasságra kívánczó Földes Urának engedelmet ki nem nyerhetné az eránt az illető Főlsőséghez folyamodhatik.

MÁSODIK CZIKKELY

Ovás pénzt (Cautiot) vagy kezességet csak akkor lehet kívánni a szegődő Inastól, ha ezen bátorság szerzése modja a Czéhnél annak előtte is szokásban volt.

HARMADIK CZIKKELY

Az Inas következő Mesterembereknél, ugy mint ezen Czéhbéli Csizmadiáknak három esztendeig tartozik egy folyamatban tanuló képpen megmaradni. Ne merYszelje az alatt MesterYt akár melly szín alatt el hagyni, vagy éjjelenkét ki maradni, tsavarogni: hanem mindenben ugy viselje magát, valamint egy betsületes, jó erköltsű, s iparkodó ifjuhoz illik, mindenkor hív, szorgalmatos, és engedelmes legyen. Ellenben a Mester is jó moddal bannyon az Inassal: ne fogja többet a házi munkára mintsem a Mesterség tanulására; inkább mint jó Atya a háznál, és jó tanító Mester a hitbéli Vallásban, az Erkölciségben, a Mesterség, vagy kézi műnek minden részeiben szorgalmatosan oktassa. Az Inasok a tanulásra meg határozott időnél tovább ne tartoztassanak, ha csak némely Környülállások a Kommissárius és Czéhnél megítélése szerént, az időnek hosszabbítását, vagy kurtítását nem javasolják. Valamint a Mester, ugy Legényei és Cselédjei is emberségesen bannyanak az Inassal.

NEGYEDIK CZIKKELY

Ha az Inas elegendő, és a Czéhmasternek előre tudára adandó ok nélkül a Tanító Mesterét el hagyná, de két, három nap mulva ismét térme; és jobbulásának jeleit adná; büntetés gyanánt minden ömulasztott napért, egy héttel tovább tartozik inaskodni; Kezessei mind azon által az esélben semmi elégtételre nem köteleztetvén. Amidőn pedig helyes ok nélkül hosszabb ideig maradna el, s jobbitásához reménséget nem nyújtana; vagy ha különben is illetlenül viselmé magát, a vagy éppen hűségtelemségül győztetnék meg; akkor Mestere által a Czéhnek, elől aztán a helybéli Elöljáróságnak, annak el tsapattatása véget, adatassék fel. Az Ováspénz a meg bizonyítatott hűségtelemség esetében a Czéhládába tétessék, a honnan tanító Mesternek, a menyire kárát meg mutatja, ki adattatik, vagy a kezesnek vissza járul.

ÖTÖDIK CZIKKELY

Ellenben az Inasnak oka lévén tanító Mesterét el hagyni, eztet el szökés nélkül, a Czéhmasternek, vagy Kommisszariusnak akár maga akár kezesse által, bejelentheti, — kik úgy találván a dolgot, a panaszt tevő Inast azonnal más tanító Mesterhez fogják rendelni, ahol az hátra lévő Inas idejét kitölthesse. Hogyha pedig azon előbbeni Mester, szokás szerint a tanuláért fizetendő summát már egészen kezéhez vette volna, ahol az illető részt a másik tanító Mesternek által engedni köteleztetik.

HATODIK CZIKKELY

A tanító bérnek meg határozása, a hol ezt a Mester az Inastul meg kívánná, a Czéh Kommisszárusa, és az helybéli Elöljáróságra hagyattatik úgy mindazonáltal, hogy az husz forintnál többre soha ne mennyen. Egyéb eránt annyira vinni hogy az élelmét munkájával meg szolgálhassa.

HETEDIK CZIKKELY

Haa mester meghalálózván Inast hágy maga után, ki a tanulás idejét ki nem töltötte, a Czéh azt fontolora venni tartozik, ha vallyon az Inas a Mestersegét folytató Özvegynél meghagyattathatik, ha az Özvegynék a Mesterseg vezetéséhez érdemes Legénnye vagyon, hanem akkor is olyan moddal hogy azon Inas a tanulás idejét a Czéh Masternél rejezze be szokás szerint tizen négy nappal a vagy négy Héttel az Özvegynél kitöltött Tanulás idején felől. Azonban az Inas bér egészen az Özvegynék engedessék.

NYOLTZADIK CZIKKELY

Mihelyest az Inas a Tanulásra meg határozott eztendőket ki töltötte, semmi kifogás nem lévén ellene, tartozik a Czéh ötlet a jáda felnyitásával, s az illendő ama felfogadásbéli bért, aza az egy forint harmincz krajczárt soha felül nem halado taksának letétele mellet, minden eddig szokásban volt szertatásokat és vissza éléseknek félretételével, felolvasván, s megmagyarázván az illető rendszabásokat, és ezeknek szoros meg tartását szívére kötven, felszabadítani, és Mester legénnyé tenni. Minden ebbéli Földszabadítások a Czék Protocolomába irattassanak, s a Legény számára a szabadulo Levél annak rendje szerint elkészíttessék, mely eredeti valóságban a Czéhládába tétetik.

KILENCZEDIK CZIKKELY

A mesteremberek fiai az Inas esztendőkre semmi jeles külömbséggel ne bírijanak, csak abba lehet nékiek kedvezni, hogy felfogadtatások, és fel szabadítások alkalmatosságával fél taksát fizesenek.

TIZEDIK CZIKKELY

A Mesterlegényről

A Mesterlegény, akár Mesterfia legyen, akár idegen legyen, hogy a Mesterségre juthasson a szükséges vándorlást előbb megtenni tartozik, a Kézi művere szolgálható külömbféle bővebb esméreteknek és szükséges tapasztalásoknak meg szerzése végett, melly vándorlást legalább Három esztendőig folytatni köteleztetik. Minden Legénynak eredeti, Keresztelő vagy származásbéli, ugy szintén, szabadulo Levelei mind addig a Czéhládába tartattnak, még az illető Elöljáróság, vagy Czéhnek tanuságtételével meg nem mutatja, hogy más Czéhbe állani kíván; azért ha valamelly Legény a felleb ki szabot mod szerént a vándorlásra indulni akar, és Földes Urának vagy törvényes Elöljáróinak ebbéli engedelmet elől mutattya (melly néki ha vallami csin, s gonosz tette, vagy adossága miatt akadályt nem szenved, meg nem tagadhatatik) akkor a Czéh ama leveleket hiteles Párban, a szokott Czéhbéli alá írás allat mérsékletes taksának ugy mint harmincz vagy az írás mennyiségéhez képest negyvenöt krajczároknek fizetése mellet tartozik a Legénynak ki adni, hanem csak egyszer, kivéven ha ő ezeket tsupa történetből a maga gondatlansága nélkül el vesztette volna. Azon kívül a Czéh köteleztetik ugyan azon Legénynak a maga viseletéről s mesteriségében jártasságáról szollo tanulo

Levellet is ingyen ki szolgáltatni. Ezen utóbbi Tanuló levél (Kundtsaft) illy formán adatlássék.

Mi Czéhmaster és egyzb Czéhbeli

Mesterek _____ Városában ezeknek erejével tudtára adjuk; hogy e jelenlévő Levelünket előmutato _____

Legény, ki született _____ esztendő _____
termetű _____ haju, nálunk itt _____

Városában _____ esztendeig _____ hétig _____

a Mesterségben dolgozott légyen, békéssen s bötsületesen viselte, a mint egy Mesterlegényhez illik. Melynek bizonyosságát tehát, néki kiadni méltónak íteltük. Közöségessen s egyenként megkérvén Mestertársaikat, hogy ötöt Czéhbeli szokásik szerént elő segíteni és a mennyire kívántatik, gyámolítani ne teheltessenek.

P.H.

N.N. Czéhmaster

N.N. Mester, kinél dolgozott.

A midőn a vándorló Legény ezen Bizonyosság leveleit azon Helyben a hol magának munkát keres, a Czéhnél illendőképpen bemutatattya: a Legény nélkül szűkölködő Mesterek ötöt annak mondja szerént bé fogadni kötelesek. Ha a Legény a fent érdeklött Keresztelő, és szabaduló Levelét történetből elvesztené, elégséges légyen neki ama, a valóságos Mesterlegény létéről szollo Bizonyosság levél is (Kundtsaft), hanem e nélkül a Czéh vagy más mester ne merészellyen valamely vándorló Legényt akár felfogadni akár másképpen elő segíteni husz forint büntetés alatt: ha csak a Legény le tett hitével, vagy az illető Czéhnek és Elöljáróságának bizonyosságával annak valóságát meg nem mutattya: de erre nézve ha hit letéttetik is, minden esetre szükséges, levelezés által azon Elöljárósággal értekezai. Az Yrdeklött husz forintban való büntetyst csak egyedül a helybeli Elöljárók a környül állások szerént, vagy egészen, vagy részént engedhetik el.

TIZENEGYEDIK CZIKKELY

Minden Mesterlegény köteleztetik Vándorlását Három esztendeig szakadatlanul folytatni. Ha az alatt fontos okokbul, ugy mint súlyos nyavalyája, vagy szülőinek véletlen halála miatt, haza fordulni kéntelenitetne, megkívántatik, hogy annak utánna az akadályok megszűnvn, vagy dolgait elrendelvén, s hátra lévő idejét a Vándorlásban kitöltse az e részben való Elengedés a helybeli Elöljáróság bejelentésére egyedül a Magyar Királyi Helytartó Tanácsot illetvén.

TIZENKETTEDIK CZIKKELY

A Vándorló Legény, mihelyes valahová elérkezik, azonnal a szálló helyre (Herberg) mennyen, vagy ha ilyes nem találhatók, leg feljebb más nap a Czéhmasternél, vagy ennek jelen nem iétében, az öregebb mesternél meg jelennyen, s munkát kérvén, az ajánlott műhelyt vonatkozás nélkül el fogadja. Be állván a munkába, mindenek előtt a Keresztelő és szabaduló Levelek másait, azonkívül az utolsó Munka helyéről szülő Czéhbéli Levelét (Kundtsaft), gondviselés véget a Czéhládába adni tartozik. Ha a Legény egy ideig itten szolgálván, tovább akar vándorolni, mindenekutánna Mesterének az alább megírt rendelkezések szerint a munkát felmondatta, s az Elöl jároság engedelmét is kikerle, tehát a Czéhmaster, ha a Legény gyanuba vagy adosságba minlsen, nem tsak a Czéhládába tétetett Tanuleveleket, hanem a helyben töltött munka s tapasztalt maga viselete felöl uj Czéhbéli Tanulevelet is ingyen köteleztetik kezéhez adni. Munka nem elkadván, ugyan azon környüállást az illető Czéhmaster az előbbi Czéhbéli bizonság levelére fel jegyezze.

TIZENHARMADIK CZIKKELY

Tálalmaztatik minden Legénynek az Elöljárók által megvizsgálandok ok nélkül fél esztendei felmondása előtt a Mester műhelyéből kiállani, hanem ha oka az Elöljáróság által elégségesnek találtatik, tizennégy napi felmondás mellet Mesterét elhagyhatja. Ellenben a Mesternek sem szabad időközben kénnyek szerint a Legényeknek kiadni.

TIZENNEGYEDIK CZIKKELY

A Czéhmaster a Kommissáriussal egyetemben, nem különben a helybéli Elöljárók, különös Környüállásokban megengedhetik a vándorló Legénynek, hogy rendkívül is valamely Mesterhez beállhassanak, kiváltképpen olyanokhoz, a kikhez a Legények magok szegődni ohajtanának.

TIZENÖTÖDIK CZIKKELY

Kinek kinek a Mesterlegények közül szabadságban áll valamely Uraság szolgáltyában lépni, hanem ha utobb az ilyetén Legény a Mesterségre jutni kíván, szükséges, hogy nem tsak azon Uraságtól a maga jo viselete felöl Tanulevelet hozzon, de az utolsó t.i. amaz Uraság szolgáltyába való általmenéskor kapot Czéhbéli Bizonság levelét is elő mutassa, hogy ebből által lehessen látni, ha netalán azon Mesterét, kinél utolyára szolgált, megkárosította, avagy valami csin miatt elbotsátatot volna.

TIZENHATODIK CZIKKELY

Minden meserlegénynek bizonyos estvYli orakor, valamint minden Városban szokásban vagyon, haza térjenek, annak inkább éjjelenkét ki ne meredjanak, mérsékletes, a Czéhládába befizetendő pénzbéli büntetés fenytése alatt. Ha pedig a Mester valamely ezen rendelést áttalhágo Legényt, a fertály esztendei CzéhbYli Gyülekezetben fel nem adja hasonló büntetés alá vétetlenség.

TIZENHETIK CZIKKELY

Senki a Legények közül az ugy nevezett korhely helfön (Blauer Montag), vagy más dologtévo napokon ne merje a munkát elkerülni, fél vagy környütlállások szerint egész héli bérének vesztesége alatt, melyet a Mestere ki fogni, a Czéhládába adni tartozik, némely részét beföle az elhelyelt időhöz képest vissza kapván. Ha a mester az illetén korhelykedés miatt, a Legényét a Czéhmél fel nem adja, az azon Legényt külömben illető büntetést duplán fizesse. Egyéberánt a Legények, az efféletöbbszöri áttalhágozás esetében, keményeb büntetéssel is illetessenek.

TIZENNOLCZADIK CZIKKELY

Valamint a Mesternek tilalmaztatatik, a kézi művek árát közértelemel kénynek szerint felcsapni, ugy a Legényeknek sem szabad a Mestereköl meg kívándo bér eránt egy más között ösze beszélni. Illyetén Legények mint Lázitok az érdemlet keményebb büntetéseket nem fogják elkerülni.

TIZENKILENCZEDIK CZIKKELY

A Meserlegények magok között különs szövetséget nem tehetnek, sem közönséges petsétet nem tarthatnak; a hol tehát az illetén petsét még szokásban volna, a véle való vissza éléseknek el törülésére, a Legényektöl el vételttven a Czéhládába rekessztessék. Azon Pénz, melyet a Legények a fertály esztendei Czéhbéli Gyülekezetekben a beteg vagy vándorlo Legények számára a vagy más szükséges czélra egyenkét leg fellebb 15 krajczárokat adván öszve gyűjtenek: a Czéhládába különs tartalékba tétetllessen. Hogy pedig ezen Pénz más hová fordittassék, az eránt a Czéhládába különs tartalékba tétetllessen. Hogy pedig ezen Pénz más hová ne fordittassék, az eránt a Czéh vigyázni, és számot adni köteleztetik, mely számadást, a Czéhmester, és Kommissárius megvisgálni, és

ha úgy kívántatnék, a helybéli Elöljárósnak is bemutatni fogják. Kéményen megtiltatik a Legényeknek magok más helybéli Czéhkekhez leköteleni.

HUSZADIK CZIKKELY

Minden Legény a Czéh és All Czéh Mesterhez egész tisztelettel és engedelmességgel légyen; nem különben az önnön maga Mestere eránt is. kinek javát költelhető képpen elmozdítani igyekezzon. Ugyan a Legények mind a Czéhbeli Gyülekezetek alkalmasságával a Mesterekkel öszve jöven, mind egymás között a Fogadoban (Herberg), mind pedig otthon Mestereiknél bétületessen csendessen és hiven viselyék magokat, mivel minden ebbéli álltalhágás büntetéssel fog járni. A Czéhbeli büntetések egyedül tsak a Kommissárius jelen létében, ki a dolgot hivatalbul meg vizsgállya határozothatnak meg, úgy mindazonáltal, hogy az ilyen büntetés két forintnál fellyeb ne mennyen; nagyob fenytést érdemlő vétkek kik a Mesterségeket más helyen az odavalo rendelésekhez képest, s rendes mesternél tanulták, szite alkalmasak tartassanak; a mi azokrol is értetődik, kik idegen Tartománybol szabadulo, s magok jo viselettét bizonyito Levelekkel jöttek bé. Tilalmaztatik az eddig tapasztalt vissza és és az öreg és uj Legények között elhalmozot külömböztetésre nézve; azt mégis a Mestereknek meg hagyván, hogy az értelmesebb Legényeknek nagyobb bért adhassanak, és egyet bövebb fizetés mellet Mesterséget vezető első Legénynek rendelhessenek.

HUSZONEGYEDIK CZIKELY

A mesterségről állallyában.

Ha a legény vándorlását elvégezvén, az inaskodo helyén kívüi Mesterségre jutni kíván, minden előtt azon Czéhül, melybe kívánczozik a feltett szándékáról Bizonyosság Levelet szerezni, azután ennek előmutatásával, azon Czéhnek Ládájából, melynél felszabadult, az eredeti keresztelő, vagy más zármazásbéli, és szabadulo Leveleit kivenni amabba beadni tartozik, Uradalmi hatalom alá tartozván a Legény, ha az Uradalom kívül akar Czéhbe állani, ugyan Földes Urának engedelmét is megnyerni köteleztetik, minden esetre pedig szükséges, hogy a kitöltött vándorlás idejéről valo Tanuleveleit is előmutassa. Továbbot megkívántatik, hogy a Helybéli Tanátszol a Polgárságot a Mesterség fel vétele alatt ki kérje, vagy az illető Földes Uraság jóvá hagyását meg nyerje. Minek utánna Legény mind ezeket tellyesítette, és Czéhnek illendőképpen meg jelentett, a Czéhbeli Czikkelyek előbb neki minden taksa nélkül felolvastatván okvetlenül re-mekelní tartozik.

HUSZONKETTÖDIK CZIKKELY

Ámbár a remeklés öljy szükséges, hogy ettől sem a Czéh, sem a helybéli Elöljáróság a Legényt fel nem szabadítja; ha még is valamely egyéb eránt a Mesterségben járatos, és alkalmas Legény, vagy szemének gyengeségére, vagy melybéli s egyéb ártatlanul esett nyaválaja miatt a Remeke kívált ha nagyobb erőltetésbe kerül, meg teheti akkor könyörgő Levél által a Magyar Királyi Helytartó Tanátshoz folyamodván s abbum az indító okokat hitelesen meg bizonyítván, ugyan ezen Helytartó a Remekeltetést engedheti.

HUSZONHARMADIK CZIKKELY

A Czéh fogja elrendelni, hol, mikor s kinek vigyázása alatt kellésék a Remeket meg tenni. Ezen vigyázás színe alatt a Nap számfizetések vagy az evésre, ivásra teendő Költségeskedések tilalmaztatnak. Ha a remeklő Legénynek annyi értéke nem volna, hogy a szükséges műszereket a magáéból meg vehetné, a Czéh tartozik ezeket megszerezni, az abbéli Költségeket a remek munkának el adásával vissza vevén.

HUSZONNEGYEDIK CZIKKELY

A ki a Remeket valamely helyen már meg tette, és itten privilegiált Czéhnel valóságos Mesternek bevétellett, annak utánna pedig a helybéli Elöljáróságnak, vagy a Magyar Királyi Helytartó Tanát's engedelmé mellett, másutt letelepedni kíván, az nem tartozik többé ujonnan remekelni, elég, ha azon előadását az illető Czéhnek hiteles Tanullevelel meg bizonyítani.

HUSZONÖTÖDIK CZIKKELY

Azor Legény, a ki Remekét hibba nélkül elkészíti Mesternek bevétellettésék.

HUSZONHATODIK CZIKKELY

A mester taksa tizenöt forintokból áll, melyet kiki, midőn Mesterré leszén, azonnal a Czéhládába befizessen. Ez alkalmatosságal az ebéd, vagy uzsona adások, akár a maga valóságában, akár pénzfelváltva meg nem engedtetnek.

HUSZONHETEDIK CZIKKELY

Mind ezen előadót Rendszabások, ide értvén a Vándorlás idejét is, a Mesternek fiait, vagy azon Legényeket, kik valamely Mester Özvegyét veszik el, külömböztetés nélkül szinte úgy, mint másokat illetik, s azért ezek minden esetre a Mestertaksát is egészen megfizetni tartoznak. A Mesterségnek el adása (értvén a szükséges eszközöket és szerekét) avagy Mester leányát vagy Özvegyét házasságnak vevő Legénynek való általengedése, szabad egyezésre bocsátatik; hanem az ollyatén vevő, vagy általváló, ha a Mesterséget valóságosan gyakorolni kívánja, az ahoz megkívántatott Just magának annak rendje szerint meg szerezni tartozik.

HUSZONNYOLCZADIK CZIKKELY

A Czéhnek szabadságában áll egy, két vidéki Mesterembereket a szomszédságból, de csak egyenként, és semmi féle szín alatt többekre ki nem terjesztendő illiális szövetség gyanánt fél Mestertaksának letételével a maga kebelébe felvenni; csak hogy azon vidéki, a remek tétel által magát alkalmatosnak lenni megmutassa. Az eképpen bevett vidéki Mesteremberek a szokot pénzbeli járandóságot (Auflag Geld), de csak egyedül két forintig esztendőnként a megrendelt napon a Czéhládába be fizessék; ha elmulasztják két annyiba büntetessenek.

HUSZONKILENCZEDIK CZIKKELY

A Mestereknek és Legényeknek kötelességéről.

Mivel minden jól elrendelt Társaságban az Isteni Tiszteletet jó kötelességnek kell tartani; tehát a Keresztény Katholikus Vallásban lévő Mesterek és Legények minnyájan az előre bocsádo bmondásra, a szokot fertály esztendei, vagy Kánltor Misére díszes ruhában megjelenjenek; aki elegendő, a Czéhmasternek előre adando ok nélkül, csak az Evangéliom után jönné, vagy éppen meg nem jelenne; első esetben a Mester husz; a Legény tíz, másodsor azaz negyven, és husz krajcárok fizetésében büntetessék. Ez egyedül a Romai Kat hollikusrol értelődővén, azokra, kik más törvényessen bevett, vagy meg tört Vallásban vagynak, nem tartozik. Ha ezen ájtatosság, vagy az esztendőként szokás szerint tartando Urnapi Processio alkalmatosságával, melyhez minden Katolikus Czéhbeliek egy Legény által könnyen viheltű zászlókkal mulhatatlanul meg jelenni tartoznak — valamely Mester, vagy Legény illetlenül viselné magát, ménséketes két forintig való pénzbeli fizetéssel büntetessék, vagy ha keményebb fizetést érdemelve, a helybeli Elöljáróságnál adatassék fel.

HARMINTZADIK CZIKKELY

Mivel a Mesterembernek a maga, és házi familiája élelmét a Mesterségnek folytatása által kell keresni, senkinek szabad nem lézen, a Legényeket más Mestertől elidegenítvén magához vonni, az okozott kár, megtérítésének büntetése alatt; mely eránt az illető Mester, ha több mint két forintokban károsított meg, a helybéli Elöljárósághoz folyamodhatik. Továbbot egy Mesternek sem szabad érkezett vándorló Legényeket magától felfogadni, egyéb ha ez a tizennegyedik Czikkely szerént különös könnyűállásokban megengedhetik; ha nem azoknak minden részrehozás nélkül való s rendes elosztogatatlások, a Czéhmasternek a Czéhnél fennálló szokáshoz képest, hagyhattatik meg.

HARMINTZEGYEDIK CZIKKELY

Egyik Mester, vagy ennek Legénye a másinak munkáját osárolni, s az áttalvevőket magához, vagy Mesteréhez hódítani ne merészelye, különben a Mester ugyan két a Legény pedig egy forintban büntetessék; vagy a dolog mivoltához képest, a helybéli Elöljárók által az egész Kárnak megtérítésére vonattassanak. Ezen rendelés ki terjesztetik azon esetre is, ha valaki Mestertársát, a Mesterség folytatására, vagy műveinek eladására fogadott boltlyából ki üzni fortélyoskodik. Mivel minden Mesternek egymás között egyenlő jussal birnak, a Mesterség folytatásában, senki bizonyos helyre, vagy munka nemére nem szoríthatatik.

HARMINTZKETTEDIK CZIKKELY

A mely helyen Czéh vagyon, ottan az abba bémem kebeleztetett Mesteremberek (Stohrer) ne szenvedhetnek, kivéven azokat kik felsőbb engedelem mellett eddig is ottan tanlozkodott.

HARMINTZHARMADIK CZIKKELY

Valamint a külső Mesterembereknek szabad a közönséges Vásárookra megjelenni, s műveiket az egész vásár alatt árulgatni, ugy ellenben semikép meg nem engedtetthetők, hogy azon vidéki Mesterek a helybéliek-nél szinte találkozó Portékiakat a Vásáron kívül is áruljanak, vagy Mesterségeket, vagy alattomban, Legényekkel avagy azok nélkül üzhessék.

HARMINTZNEGYEDIK CZIKKELY

Ha mester, vagy Legény valamí illetlenséget követne, vagy a Czéht megkárosítaná; senki se merje őt ezért szóval, vagy írással meg támadni, s gyalázní; ennál kevesebbet fellázításra ne vetemedjen, az e részben hozott büntetés fenyítéke alatt, hanem a helybéli Elöljáróknak a dolog bejelentetvén, mindnyájan ennek elítélését csendesen elvárják. A Czéhnek kötelességében álván Mestertársait minden alkalmatossággal elősegíteni, ha nagyobb katonai, s más efféle a közszolgálatot illető munkák akadnának, ezeket a Mesterek között, kinek erejéhez képest igazságossan kiosztani tartozik. Töbnyire a Czéh gondoskodását oda is fordítsa, hogy szegényebb sorsu Mestereknek vagy Legényeknek kik megbetegedvén a magok és házi népeik életmét nem kereshetlik, a Czéhládából sikeres engedelmet nyújtson, úgy mindazonáltal, hogy a beteg meg gyógyulván, a házi környüllálását jobb karba hozván a költsön summát a Czéhládába vissza térítse.

HARMINTZÖTÖDIK CZIKKELY

Ha megbetegedett Mesternek egy Legényne sem volna, a Czéh oly rendelkezéseket tegyen, hogy neki a Mesterség folytatására, a többi Mesterek rendre az öregebbeken kezdvén, egy Legényt nyoltz napra által engedjenek mind addig, még valamelly vándorló Legény érkezvén, hozzá adathatlik, azon esetet kivéven, ha az olyan Mester ragadis nyavalyába fekszőne.

HARMINTZHATODIK CZIKKELY

A Czéhbéliek Temettetéséről

Valamely Mester, Legény, Inas, vagy a Mester felesége, a vagy Gyermeke meghalálózván, ennek temetésére minden Mesterek, és Legények meg jelenni tartoznak; ha pedig a Czéh számosabb lévén, Temetés gyakran történne, ne hogy ezáltal a Mesteremberek munkájoktól igen visszatartoztassanak: részenként egymást felváltván, a helybéli Elöljáróság által meghatározando mód szerént, köteleztetnek ezen utolsó tisztelet megtevére. A Mester, ha ebbéli kötelességét el mulasztja, husz, a Legény tíz krajcárokkban büntetetik.

HARMINTZHETEDIK CZIKKELY

Az Özvegyekről.

Az Özveggy, Férjének hlála után, a Mesterséget szintugy folytathatja, s annak vezetésére magának egy értelmes, jo erköltsű Legényt választhat; ha az Özveggy maga ilyen nem találma, az ő kérésére a Czéh tartozik alkalmazatos Mesterség vezető Legényt hozzája rendelni. Ha az özveggy a Mesterségen kívül méggy férhez, annak folytatására vallo jussát azonnak elvesztli, a midőn pedig a megholt férjének Mesterségén lévő Legénnyel lép házasságra, az ennek rendje szerént a Mesterség elnyerésével öszve kaptsolt kötelesegeknek táván, mentől előbb Mesternek bévétetessék.

HARMINTZNYOLTZADIK CZIKKELY

Czéhbéli Gyülekezetekről.

Minden Privilegiummal biro Czéh fertály esztendőnként, tehát négyszer esztendőnként rendszerént gyülekezetet tartani köteleztetik, mellyhez a helybéli Elöljáróságtól megrendelt Kommissárius mindég meg fog jellenni. Ezen a Kommissárius által bizonyos orára meghatározando Gyülekezetek alkalmazosságával, a Czéht illető dolgok, mellyek három hónapok alatt előfordultak, rendre felvétessenek, s a fertály esztendőre járandó fizetést a Mesterektől ugyan egy forint, a Legényektől pedig tízenöt krajczár, a Czéhládába fizetendő harmincz ez 15 krajczárokkal büntetessék. A rendkívül való estiek, környül állások ugy kívánván, más különög Gyülekezetek is tartathatnak, de a Czéh Kommissárius tudta, s helybenhagyása nélkül soha sem.

HARMINTZKILENTZEDIK CZIKKELY

Ha valamely Mester, vagy Legény a maga ügyét különös Gyülekezetben felvétetni kívánmá, aztat a Czéh Kommissáriusnak előre beendő jelentése mellett kinyerheti, hanem ezen esetben a Mester őt a legény két forintokat tartozik taksa gyanánt a Czéhmasternél előre letenni, aki ezen pénzt annak idején a Czéhládába befogja adni.

NEGYVENEDIK CZIKKELY

A különböző Czéhek közt fenforgo egyenetlenségek a helybéli Elöljáróság végzése alá tartoznak. Ha pedig ugyan azon Czéhbéli Mesterek, és Legények közt panasz támad, ez a Czéhbéli Gyülekezetben vétetessék, fel, mely alkalmazossággal mind a panaszt tévő mind a panaszlott fél üdő székkeiről fekkelyenek, s a Czéhláda mellé állván, a dolgot tisztességesen

s illendő képpen terjesszék elő, ezeknek utánna a Czéh az előadott panaszt a Törvény és Igazság szerint intézze el; a mely rész a Czéh végzésével meg nem elégszik, annak szabadon marad a helybéli Biroság eleibe folya-
modni.

NEGYVENEGYEDIK CZIKKELY

A Czéhbe befogadott Vildéki Mesteremberek nem kötelesek minden fertály esztendei Gyülekezetben meg jelenni, elég ha esztendőnként egyszer jönnek, s ez uttál az őket illető járandóságot egész esztendőre a Czéhládába befizetik, sőt ha lako helyeken a Czéhtől két orány járásnál to-
vább esnie s fizetni valót személyes megjelenés nélkül is beküldhetik.

NEGYVENKETTODIK CZIKELY

Minden, ami a Czéh Gyülekezetben felvétetik, s elvégezetik, egy a-
hoz értő Mesterember, vagy ha ilyen nem találhatók, a Czéhládából fi-
zetendő illendő jutalom, melletl fogadott Iro által, egy valóságos Proto-
collumba felgyeztessen; mely a Czé Kommissáriusától aláíratván a Czéh-
mesternél tartassék és minden Mesternek, aki meg tekinteni kívánja, a
előmutatassék.

NEGYVENHARMADIK CZIKKELY

A Czéh, és Al Czéh Mesterek Választásáról.

A Czéh, és Al Czéhmaster választása esztendőnként azon napon
mellyen a Czéh Privilegiomát vette, s vallamint máskor a Kommissárius
előtűlése alatt tartando Gyülekezetben, a szerint fog véghez vitellődni. Az
akkori Czéhmaster, a Czéhbeli Bévételokről és kiadásokról való számadását
hiteles probákkal együtt előterjessze ezeknek vizsgálata után hivatallyát
letévém, a Czéhláda Kultsot álltaladja. Ez meglévén a Kommissárius három
Mestert nevezzen ki, kik között az előbbeni Czéhmaster, ha tetemes ki-
fogás nintsen ellene, mindenkör első légyen. Ezen hárma közül már most
a Czéhmaster egész tisztességgel, minden versengés és láрма nélkül, a
voksok többsége által választassék, s ugyan enek a Czéhláda kultsa ke-
zéhez adatlassék. Az Al Czéhmaster szinte így választatván. Ez alkalma-
tossággal végkére a Czéhbeli Czikkelyek felolvastassanak.

NEGYVENNEGYEDIK CZIKKELY

A Czéhláda legalább két vagy három kulcsai záratlanság, melynek egyike a Kommissáriusnál, a másik a Czéhmesternél, a harmadik, ahol legyen, az Adl Czéhmesternél tartatasson.

NEGYVENÖTÖDIK CZIKKELY

A Czéhládába bejött büntetésbéli vagy egyéb eránt befolyt pénzek a Czéh Kommissárius egyetértésével, a Czéhbéli szükségekre, s a mint feltebb rendeltetett, és szűkölködő Mesterek, és Legények segítségére fordítassanak; ami azon felül marad, ahelybéli Elöljáróságok bejelentetvén, s ennek meghatározása szerint, vagy közönséges Institutumokra, vagy más szent, avagy szűkölködőknek gyámoztatására ítéltetve fordítottassék.

NEGYVENHATODIK CZIKKELY

A Czéhmester miklön fertály esztendei Gyülekezeti alkalmatosságával, az időközben bevélt s kiadott Czéhbéli Pénzekről a Czéh Kommissárius jelenlétében számot adni tartozik, és ha ezeránt nehézség nem akad, minden további tartozástól a Czéh részéről fesszabadítottatik; külömben a számadás, a Czéh Kommissárius általa Helybéli Elöljáróság ítélete alá terjesztik.

NEGYVENHETEDIK CZIKKELY

Mivel az egész Czéht közönségesen illető dolgokban, a levelezés más Czéhekkel az egész Czéhnek hírével, a nevében történhetik tehát az illy esetben a fertály esztendei Gyüléseken kívül, s a Kommissárius tudta nélkül, senkinek valamit végezni, vagy az egész Czéh nevével válaszolni nem szabad. Ugy szinte meg nem engedtetik hogy valamely Mester az illy közönséges Czéhbéli állapotokban, más Czéhvel különös levelezésbe bocsátkozzon. A mesterek, az Elöljáróságnak különös írásbéli engedelmével nélkül más Czéhekhez magokat le nem kötelezhetik, s az ebbéli általhágásokat a Czéh Kommissárius az érdemlött büntetés véget ugyan a helybéli Elöljáróságnak bé fogja jelenteni.

NEGYVENNYOLTZADIK CZIKKELY

Hogy a törvény megszegés esetében senki magát avval nem menteghessem hogy ezen rendelkezéseket nem tudta, vagy nem jól értette, szükséges ezekre a Czéhbéliek időről időre megemlékeztetni. A végre

a jelenvaló Czikkelly nem csak a fertály esztendei Gyülekezetekben nyilván s fenn szoval, felfognak olvasatni, hanem hiteles párban mindenkor a Czéhmsesternél is készen tartattassanak, és akár mely Mesternek vagy Legénynek, midőn az eránt tisztességesen jellíteni fogja magát, megolvasás véget ingyen oda adhattassék Ugyanezen Czéhbbéli Czikkellyekez az Inasoknak felszabadulások alkalmatosságával szivrehato intéz mellet jól meg kell magyarázni.

NEGYVENKILENTZEDIK CZIKKELY

Valamint tehát ezen felleb előlszámlált Czikkellyek által mindazon Rendszabások, mellyek a Mesterségnek előmozdítására és jó rendtartására tzeleznak, sinormérték gyanánt meg vagynak határozva ugy ellenben minden annak előtte tapasztalt vissza élések és balvélekedések egészen eltöröltessenek, és ezeknek vissza hozása a többszöri Rendelések szedént keményen megtiltatik.

Nos itaque humillima praememoratum Magistrocum Cothurninariorum in antelato Oppido Magyar et Rácz Pétska dicto Comitatu Aradiens ingnemiato degentium appalicatione Nostrae modo quo supra, memoratos Articulos praesentibus Litteris Nostris Privilegiabilibus insertos, talited uti praee inserti essent, quoad omnes eorundem continentias, et Clausulas, omniague et singula in isdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes Autoritate Nostre Caesarteo Regis approbavimus, roboravimus, et ratificavimus ec pro supra fatis Magistratis Cothurnaqis Ipsorumque Succesoribus versia valituros benigne confirmavimus, imo acceptamus, approbamus, roboramus, et confirmamus (salvo Jure alieno) Nobis de reliquo supra expositos Articulos, in parte aut in toto mutandi, modificandi vel abrogandi plenariam reservantes potestates, harum Nostrarum secreto Sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae Apostolicus utimus in pendentia communitarum vigore et testimonio Litterarum. Datum pe manus Cognati Nostri Nobis sincere directi Illustrissimi Principis Francisci Koháry, de Csábrágh et Szittyai Perpetui in Murány Comitatus Honthensis perpetui supremi Comititis, Aurei Valleris Equitis, Camerarii, et Actualis Intimj Status Consiliarj Nostri Pincernaru Nostrotis Regalium per Hungariam Magistri, ac pro Cancellarij Nostri Regij per Hungarico Aulici imepriali Urbe Nostra Vienna Austriae dic qvarta Mensis Septembdis anno Domini Millesimo Octingentesimo decimo Octavo. Regnorum Nostrorum Hungariae Bohemiae et reliquorum Anno vigesime septimo.

Franciscus

Princeps Franciscus Koháry

Sigismundus Bánffy

Privilegium Caehale pro Magistris Cothurnarias in Oppido Magyar,
et Rác Pétška.

Pratti in Libri Caehalium, quod testatum redditur per Registratura
Archivi Directorem.

Mathiam Stankovits.

(Arhivele Statului Arad, neînregistrat cu număr) .

THE DEVELOPMENT OF THE CRAFTS IN THE MARKETPLACES AND VILLAGES FROM THE COUNTY OF ARAD IN THE XVIII—XIX-th CENTURIES

Summary

The guilds from the Middle Ages form an important part of the industrial history of our country. But their special development is known only in the flourishing period of the Middle Ages.

More or less, the development of the western counties of the country, where due to the Turkish rule the manufacture began to develop mostly during the Hapsburg period, is unknown from the XVIII-th and XIX-th century.

In the county of Arad too, due to the Turkish rule, only in the border fortress of Ineu were there guilds, during the principality of Rákoczy; György the I. st. and the II. nd. But their importance was on the wane after the border fortress of Ineu ceased to exist. During the XVIII-th century in the main market towns of the county again began to develop different crafts mainly those branches which as a function of the agricultural commodity production assured the supply of the internal market.

Such craftsmen as carpenters, bricklayers, forgers, wheelwright etc. were employed on seigniorial domestic farms.

At the end of the XVIII-th century the craftsmen's groups were increasing because of the development of the internal market and had organised guilds in many large villages.

This study examines in details the activity of the guilds, their most important characteristics being many-sidedness.

Some of the village — guilds incorporate a dozen of crafts. In the respect this study analyses first of all the establishment of the independent guilds from Arad, which during the XIX-th century increased to

32 in number. After this comes the examination of the circumstances of the establishment of certain mixed guilds in villages, of their internal organisation.

Thus, first of all there are studied the guilds from Sintana and Pecica. In both places there were several guilds. Further on there will be analysed some guilds from Chişineu Criş, Lipova, Pincota, Chişoroc, Nădlac and others from the country of Arad. There were many guilds in Lipova, from which the most important is the porters' guilds the rules of which are the only in the country in this respect. The main characteristics of the village guilds is many — sidedness, the further division of certain crafts, the establishment of local industrial branches with ethnographical characteristics.

In the light of the statutes of the guilds from Pecica, this study examines the interior organization of the guilds, apprentices, journeymen's and masters life, analyse the process of becoming a master from the binding of apprentices to the point to be a master.

Finally, after the bourgeois revolution from 1848-1849 the guilds were on wane even in villages and in 1873. They were the guilds were on wane even in villages and in 1873 they were replaced by local industrial corporations. But these are not already able to assure craftsmen against the bourgeois competition.

In the appendix you may read the rules of the bootmakers guild from Pecica in original Latin and Hungarian texts.